

Isusova Majka – Gospa naše vjere
Građa za Vjeronaučnu olimpijadu za srednje škole
Fra Petar Lubina

UVOD

U povijesti čovječanstva Bog se objavljuje preko Isusa Krista, koji je vrhunac Božje objave (Heb 1, 1). U punini vremena Sin Božji postaje čovjekom i rađa se od jedne žene (Gal 4, 4), Marije iz Nazareta. Na taj način postaje ona Mesijina majka i ostvaruje jedinstven, majčinski odnos sa Sinom Božjim. I kad god se govori o Kristu ne može se zaobići spomen i značenje njegove majke.

Svetopisamska svjedočanstva o Mariji oskudna su, ali crkvena predaja obogatila ju je blagdanima i ukrasila zazivima te je tako svetopisamska Marija iz Nazareta i Gospa naše vjere jedna te ista osoba.

Na temelju predaje o Mariji saznajemo da su joj se roditelji zvali Joakim i Ana te da je rođena u židovskom narodu, koji je Bog u svojoj tajanstvenoj ljubavi između svih naroda izabrao da bi svijetu iznjedrio Spasitelja. U Nazaretu je prihvatila Božji poziv, začela po Duhu Svetom i u Betlehemu rodila Isusa, prikazala ga u Hramu u Jeruzalemu i s njime bježala u Egipat te se vratila se u Nazaret gdje je Isus odrastao. Pratila ga je dok je naviještao dolazak kraljevstva Božjeg. Na Kalvariji je stajala kraj njegova križa i postala majkom njegovih učenika. Po uskrснуću Isusovu sjedinjuje se u molitvi s prvom zajednicom njegovih vjernika. I danas, tiho i neprimjetno, prati sljedbenike svoga Sina na hodočašću vjere i nade prema vječnoj Domovini.

Svrha je ove građe našim mladima pružiti što iscrpniju sliku o Blaženoj Djevici Mariji i njezinoj ulozi u povijesti spasenja, u kršćanskoj predaji i pučkoj pobožnosti, kako bi Majku Isusovu upoznali na temelju svetopisamskih izvješća i Gospu naše vjere na temelju dogmatskih pravorijeka, teoloških pouka i liturgijskog štovanja. Krug zatvara pogled na marijanska svetišta u svijetu i kod nas te Marijinu sliku kroz povijesni hod nastalu u hrvatskom narodu.

I. MARIJA U SVETOM PISMU

Polazište za svaki govor o Blaženoj Djevici Mariji jesu svetopisamski tekstovi. U Starom zavjetu ona se nigdje izričito ne spominje, ali se u svjetlu kasnije i potpune objave može razaznati da je, uz proročki naviještenog Mesiju, nazočna i

njegova majka. U tom svjetlu ona je već proročki označena u obećanju praroditeljima o pobjedi nad zmijom (Post 3, 15). Radi se o navješćaju "žene" čiji će potomak pobijediti đavla. Riječ je o "novoj Evi" po kojoj treba doći spasenje. Jednako tako, Marija je Djevica koja će začeti i roditi Sina, koji će se zvati Emanuel (Iz 7, 14; Mih 5, 2-3; Mt 1, 22-23). Neki proroci govore o "Kćeri sionskoj" (Sef 3, 14; Zah 2, 14) misleći prije svega na Izrael, ali se to može primijeniti i na Mariju. U starozavjetnim slavnim ženama, kao što su Estera i Judita, može se nazrijeti pralik njezina poslanja - svijetu donijeti spasenje. Ona utjelovljuje nade izabranoga Božjeg naroda i, kao njegov najsvetiji izdanak, u ime loze Davidove svijetu rađa Spasitelja.

Ime Marija (hebr. *Mirjam*) vjerojatno dolazi od aramejske riječi *mara*, što znači *kraljevna* ili *gospođa, gospodarica*, ili od egipatske složenice *merit jam*, što bi značilo *ljubljeni od Boga* (Jam = židovski Bog). Ona je, dakle, *gospođa, gospodarica* i *vladarica*, od Boga izabrana, posebno *ljubljeni*, *uzvišeni* među svim stvorenjima. Budući da je prihvatila biti Majkom Sina Božjega i surađivala u Kristovu djelu spasenja, mi je posebno častimo i, iz poštovanja, nazivamo *Blaženom Djevicom Marijom, Gospom ili Majkom Božjom, svetom Marijom ili presvetom Bogorodicom, Majkom Isusovom, Majkom Gospodinovom*. Njezino ime drago je i sveto svakom kršćaninu, a uz Isusovo ime najsvetije i kršćanskom srcu najmilije. Jedno je od najraširenijih ženskih imena u kršćanskom svijetu.

Novi je zavjet u prvom redu usredotočen na djelo i osobu Isusa Krista. Stoga za Majku Isusovu u njemu ima razmjerno malo mjesta. Novozavjetni spisi spominju Mariju tek ukoliko na poseban način ulazi u život Isusa Krista i njegovo otajstvo. Marija je s njim na početku spasenjskog djelovanja u Kani, nazočna je pod križem kad Isusovo djelo spasenja ulazi u svoju završnicu, a molitvom prati prvu kršćansku zajednicu dok očekuje Duha Svetoga (usp. Dj 1, 14). Nakon toga, o njoj u Svetom pismu ni riječi. Ni kad je i gdje rođena, ni od kojih roditelja, ni koga je još u obitelji imala... Na temelju tako oskudnih podataka nemoguće je napisati detaljan Marijin životopis u današnjem smislu riječi. Međutim, bez nje je nemoguće potpuno i ispravno govoriti o Kristu i njegovu djelu spasenja. Nitko mu nije tako blizak.

Ako izuzmemo najstariji podatak u poslanici Galaćanima (oko 55. g.) i Evanđelje po Marku (oko 62. g.), prve pisane tragove o Majci Isusovoj susrećemo tek pod kraj I. stoljeća, u Evanđeljima po Mateju (između 80. i 85. g.) i Luki (između 85. i 90. g.). Malo kasnije spominje je Ivan (oko 95. g.), ali, čini se, s obrambenom

nakanom da dokaže kako je Isus imao istinsko ljudsko tijelo i bio pravi čovjek. U tim spisima Majka Isusova već ulazi u navještaj o Kristu kao njegova suradnica, koja je s njime tijesno i otajstveno povezana.

I ti rijetki novozavjetni tekstovi o Majci Isusovoj veoma su rječiti. Prema njima, ona ima veoma važno mjesto u djelu spasenja koje je svoj vrhunac doseglo u Isusu Kristu. Ovdje ćemo im zato posvetiti posebnu pozornost.

Apostol Pavao

Sv. Pavao ni na jednom mjestu ne spominje Majku Isusovu, nego na nju tek aludira u kristološkim himnima (Ef, Fil, Kol). Poslanica Galaćanima najstariji je novozavjetni spis u kojem se aludira na Majku Isusovu, iako joj ne spominje imena: "Kada dođe punina vremena, odasla Bog Sina svoga: od žene bi rođen, Zakonu podložan da podložnike Zakona otkupi te primimo posinstvo" (Gal 4, 4-5). Tvrdeći da je *rođen od žene*, Apostol želi reći da se Isus stvarno utjelovio i postao čovjekom. Njemu je važnije ustvrditi stvarnost Kristove ljudske naravi, negoli ljudsko podrijetlo i kako mu se zvala majka. Bog je izabrao jednu ženu da bude majka Sinu Božjemu. On je *rođen od žene* da nas učini *posincima Božjim*, a rođen je *pod Zakonom* da nas oslobodi *od Zakona*. U spasenjskom događaju u kojemu mi postajemo Božji posinci Marija ima važnu ulogu. Ona postaje majka živih. Marija povezuje Isusa, Sina Božjega, s ljudskim rodом. Rađanjem ga uključuje u ljudski rod, u židovsku povijest, u Davidovo pokoljenje, podlaže ga židovskom Zakonu. Pavao tako dokazuje da je Isus, Sin Božji, potpuno ušao u ljudsku povijest i preuzeo na se svu težinu čovječnosti: postao je pravi i istinski čovjek. I jedino je tako, kao čovjek, mogao čovjeka spasiti. Smrću na križu i uskrsnućem od mrtvih on otkupljuje ljude oslobađajući ih od Zakona ropstva i obogaćujući ih milošću slobode djece Božje. Iz teksta se vidi da je Marija potpuno u službi Isusova utjelovljenja i otkupljenja. Toliko je uzdignuta iz svoje povijesnosti i osobnosti da je Pavao i ne spominje po imenu i o njoj ne donosi nikakvih podataka. Te riječi polazište su za daljnju biblijsko-teološku razradbu otajstva Blažene Djevice Marije.

Evandjelje po Marku

Najstariji evanđeoski zapis Majku Isusovu spominje samo na dva mjesta. Prvi put opisujući "majku njegovu i braću njegovu" (Mk 3, 31) koji su ga došli tražiti. "On im odgovori: 'Tko je majka moja i braća moja?' I okruži pogledom po onima što su sjedjeli oko njega u krugu i kaže: 'Evo majke moje, evo braće moje! Tko god vrši volju Božju, on mi je brat i sestra i majka.'" (Mk 3, 31-35)

U duhu židovskoga i aramejskog načina izražavanja, Isusova braća i sestre jesu zapravo njegovi rođaci, bliža rodbina. Ali tko je zaista Isusov? Tko je njegova majka, tko su mu braća i sestre, tko njemu pripada? Isusov je onaj tko vrši volju Božju, tko sluša Božju riječ i po njoj živi, a ne onaj koji je s njime krvno vezan. Na taj način zajedništvo s Isusom otvoreno je svima. Nitko ni pred kime nema prednost. Ni njegova rodbina, pa ni Majka Isusova. Iz drugih novozavjetnih tekstova saznajemo da je Marija slušala Božju riječ i da je vršila njegovu volju. Nazvana je blaženom jer je povjerovala; ona je zapravo prva koja je povjerovala te je postala majka svih koji vjeruju. Važno je načelo življenja po riječi Božjoj i vršenje njegove volje, a ne krvne veze! Kao od Boga prvoizabrana i prva otkupljena, Marija je najuzornije slušala Božje riječi, u svom ih srcu pohranjivala (Lk 2, 19. 51), o njima razmišljala i provodila ih u život. Tim riječima Isus naglašava Marijinu duhovnu veličinu koja se sastoji prvenstveno u tome što je ona savršena službenica Gospodnja koja ispunja volju Božju i koja je tako Sina Božjega začela prije vjerom i poslušnošću negoli tijelom. Ta Marijina veličina istaknuta je i u tekstu o ženi koja je klicala Isusu: "Blago utrobi koja te nosila i prsima koje si sisao!", a kojoj je Isus odgovorio: "Još blaženiji oni koji slušaju riječ Božju i čuvaju je!" (Lk 11, 27).

Drugi Markov tekst spominje Mariju govoreći kako je Isus došao u svoj zavičaj i u subotu počeo učiti u sinagogi, na što su mnogi reagirali na sljedeći način: "'Odakle to ovome? Kakva li mu je mudrost dana? I kakva se to silna djela događaju po njegovim rukama? Nije li ovo drvodjelja, sin Marijin, i brat Jakovljevi, i Josipov, i Judin, i Šimunov? I nisu li mu sestre ovdje među nama?' I sablažnjavahu se o njega" (Mk 6, 1-6). Nazarećani su uznemireni Isusovom mesijanskom djelatnošću. Odbijaju svoga mještana zato što znaju njegovo ljudsko podrijetlo, znaju što je on, znaju mu majku, tko su mu braća i sestre. U njegovu životu ne vide ništa izvanredno po čemu bi se dalo naslutiti da je on Božji poslanik. Sasvim je normalna podrijetla, kao i ostali njegovi vršnjaci. To pokazuje kako poznavanje Isusa jedino kao čovjeka zatamnjuje spoznaju po Duhu, spoznaju Isusa kao Sina Božjega.

Marija se doduše spominje, ali se o njoj još ne propovijeda niti se o njoj razvija neki nauk. To će ići postupno. Kao što je prvi kršćanski navještaj razvijao nauk o Isusu, tako je malo-pomalo u taj navještaj sve više ulazila i Marijina osoba.

Evandjelje po Mateju

Matej o Majci Isusovoj govori nešto više. On je pisao za Židove, pa poseže za starozavjetnim proročanstvima, posebno za Iz 7, 14 ("Evo, začet će djevica i roditi sina, i nadjenut će mu ime Emanuel!") i Mih 5, 1-5 ("A ti, Betleheme Efrato, najmanji među kneževstvima Judinim, iz tebe će izaći onaj koji će vladati Izraelom, njegov je Iskon od davnina, od vječnih vremena..."). Na samome početku evandjelja Matej donosi Isusovo rodoslovlje, koje na određen način sažimlje povijest izabranoga naroda. U njemu spominje Mariju od "koje se rodio Isus Krist" (Mt 1, 16) na tajanstven djevičanski način (Mt 1, 18-25).

Matej predstavlja Isusa kao novog Mojsija, vođu svoga izabranog naroda. Rodoslovljem (Mt 1, 1-17) želi naglasiti da je Isus zakoniti nastavak staroga Izraela i, kao takav, zakoniti Mesija. Rodoslovlje ima tri dijela po 14 pokoljenja. Na početku svakoga je spomenuta važna osoba ili događaj (Abraham, David, izgnanstvo i Babilon). Budući da je Matej htio pokazati Isusa kao sina Davidova i kao Mesiju, Marija nema glavne uloge. Veliku ulogu ima Josip koji je Bogu savršeno poslušan (Mt 1, 24). Povezanost uz Davidov rod potvrđuje Isusovo ljudsko podrijetlo, a tvrdnja da je začet od Duha Svetoga (Mt 1, 20) priziva u pamet ideju o djevičanskom začeću po Duhu Svetom. Time se želi naglasiti Isusovo božansko sinovstvo.

Matej često spominje Mariju jednostavno kao "majku djeteta" ili kao "majku njegovu". Tako nam ne pruža nikakvu Marijinu povijesnu sliku. Od njega saznajemo jedino o njezinoj ulozi, a ništa o njoj osobno. Ona je tako majka djetetova, djevica o kojoj govori Izaija (Iz 7, 14), koja je Mesiji darovala život, a za tu ulogu Bog ju je izabrao između svih žena. Nakon što je izvršila svoju ulogu, ona se povlači. Ondje je gdje je i njezino dijete, ali ne ulazi u njegov život.

Pri poklonstvu mudraca Marija je u Isusovoj neposrednoj blizini: "Nadoše dijete s Marijom, majkom njegovom" (Mt 2, 11). Prvoj kršćanskoj zajednici jasno je da Marija od samoga početka sudjeluje u Isusovu poslanju. Ona je skromna žena, oruđe u Božjim rukama. Tu je da bi se ostvarilo Božje djelo. Ponizna je i poslušna službenica Božja. Prihvata nazočnost i djelovanje Duha Svetoga. Tu je da Josip

povjeruje anđelovoj poruci da je uzme za ženu, a djetetu dade zakonsko očinstvo i ime.

Matej govori o dolasku Isusovih rođaka (Mt12, 46-50) slično kao i Marko (Mk 3, 31-35). Međutim, on ublažuje napetost koja se osjeća u Marka. Rodaci žele Isusa vidjeti, s njim govoriti, ali nipošto ga spriječili u njegovu poslanju.

Evandjelje po Luki

O Mariji najviše govori Luka. Dok se u Matejevim tekstovima zrcale sveopći vidici, Luka je usredotočen na Isusov odnos prema Izraelu, Jeruzalemu, Hramu i Zakonu. Isusovo djetinjstvo on opisuje iz svoje vjere u Isusa uskrsnuloga i nadahnut Duhom Svetim. Zato se više puta služi starozavjetnim riječima. Svjestan je da se radi o velikim otajstvima vjere koja treba prihvatiti srcem i u njih vjerovati, jer ih ne može vidjeti očima ni čuti ušima. Uz Isusa, Marija je u Lukinom evandelju glavna osoba. Ona je "pomno pamtila sve te događaje i o njima razmišljala u srcu svome" (Lk 2, 19, 51). Marija povezuje i uspoređuje ono što je vidjela i čula, prebire to u svom umu i nastoji protumačiti napredujući u spoznaji značenja, što će reći da to od početka nije razumjela. Raste i napreduje u vjeri.

Marija je u središtu opisa navještenja. Prizor dočarava kako se zbilo Isusovo začeoće, da bi se moglo protumačiti tko je onaj koji se ima roditi: Sin Božji rođen silom Duha Svetoga. Luka psihološki dočarava Marijinu osobu. Zbog anđelova posjeta i neuobičajena pozdrava, Marija se zbunjuje i plaši. Razmišlja o riječima koje je čula (Lk 1, 29. 34) i pita o tome. U vjeri, dakle, i ona nailazi na poteškoće, određene nejasnoće i sumnje (Lk 1, 29. 50). Usprkos tome, Marija vjeruje. Prihvata Božju ponudu, Bogu se prepušta, u potpunosti mu dariva sebe, svoju poslušnost, svoju budućnost i čitav svoj život riječima: "Evo službenice Gospodnje: neka mi bude po riječi tvojoj!" (Lk 1, 38). Bogu je odana i otvorena, u njega uronjena, vjerna mu je službenica i savršena vršiteljica njegovih riječi. Zato za nju kažemo da je prva kršćanska vjernica i da od njezine vjere počinje sva vjera Crkve.

Marija je prva koja je povjerovala u Krista i pouzdavala se u njega. Vjerovala je čitavim svojim bićem i s Bogom se savršeno suživjela. Anđeo je zato pozdravlja riječima: "Raduj se, milosti puna!" (Lk 1, 27). *Raduj se!* nije jednostavan pozdrav, nego navještaj pun mesijanske radosti koji iskazuje nadu da će Bog doći među svoj narod i zauvijek boraviti u njemu na zemlji. Anđeo joj daje novo ime: "Milostipuna"

(grč. *keharitomene*), od Boga "zamilovana", uzljubljena, predmet njegove dobrohotnosti. U židovskom jeziku ime izražava čovjekovu bit i narav, pa je prema tome u Mariji najbitnije i najnaravnije da je ona "milosti puna", osoba Božje naklonosti.

Luka osobito ističe Marijinu jednostavnost. Sva njezina veličina zapravo dolazi od Boga koji ju je obdario svojom milošću i božanskim životom. Kao djevojka, zaručnica, žena i majka ona se ni u čemu ne razlikuje od ostalih djevojaka, žena i majki, osim što se i u njezinu ponašanju očitovala "punina Božje milosti". Ona je jednostavna djevojka, Židovka, Nazarećanka... Upravo je zato Gospodin pogledao na njezinu neznatnost. Ona je bila među njegovim siromasima, među jednostavnima! Kao takva, postaje uzor svim siromašnima, onima iz mase, običnoga puka, koji imaju istinsku vjeru i pouzdanje u Boga Otkupitelja.

U svemu tome s Marijom je Gospodin (Lk 1, 28)! Na nju silazi Duh Sveti (Lk 1, 35), sila je Svevišnjega osjenjuje (Lk 1, 35), događaju joj se velika djela (Lk 1, 49). Svi će je naraštaji zvati blaženom (Lk 1, 48), jer je blažena "što je povjerovala" (Lk 1, 45). Istinsko blaženstvo sastoji se više u tome što je vjerovala, negoli što će roditi Isusa. Osim Isusa, nema osobe koja bi u novozavjetnim tekstovima bila izvrsnije ocrtana od Marije (nije bez razloga predaja Luki pripisala da je bio slikar i "naslikao" prvu Gospinu sliku!). Da bi istaknuo njezinu veličinu, Luka mijenja čak i neke riječi iz Staroga zavjeta kojima se služi. Izaija prorokuje (Iz 11, 2) da će Duh Gospodnji sići na Emanuela, a Luka kaže da će Duh Sveti sići na Mariju. Elizabeta kliče: "Ta otkuda meni da mi dođe majka Gospodina mojega?" (Lk 1, 43), a očito je usrećuje dolazak Gospodinov. On je skriven u Marijinu krilu, kao što je u Starom zavjetu bio tajanstveno skriven u Kovčegu saveza ili u Jeruzalemskom hramu. Zato je Marija novi Kovčeg saveza, prava nositeljica Božja.

U Starom zavjetu oblak je znak Božje nazočnosti. Oblak i sjena Gospodnja zastiru Kovčeg saveza i tako označuju da na njemu prebiva sam Bog, odnosno njegova slava (usp. 2 Sam 6, 1. 14). Ta slava vraća se u Jeruzalemski hram kad Josip i Marija u nj unose dijete Isusa. Zato starac Šimun i može zadovoljno poći ususret smrti (Lk 1, 26. 29) sada kada je vidio "Slavu Izraelovu". Nadošla je punina vremena i Kći sionska nosi u svom krilu Mesiju kao što je Kovčeg saveza nosio Gospodina. Nosi ga u Hram, gdje mu je i mjesto, ali ga nosi i ljudima (rođakinji Elizabeti), pa je Marija tako prva, najuzornija i najveća darivateljica i donositeljica Boga ljudima.

Utjelovljenje Sina Božjega, kojega Marija nosi pod srcem, vrsno je djelo Božjega milosrđa. Zbog toga se Marijina radost u susretu s Elizabetom prelila u pjesmu. Odjeknuo je hvalospjev *Veliča*. On je pripisan Mariji jer njoj najbolje pristaje od svih osoba iz povijesti Isusova djetinjstva. Hvalospjev sadrži osjećaje prve kršćanske zajednice koja se u njemu prepoznaje, a naslijedila ga je vjerojatno iz židovskoga bogoslužja i prilagodila za svoje potrebe. Pri dorađivanju svoga Evanđelja, Luka ga stavlja Mariji u usta. Ona spada u "vjerni ostatak" koji u Boga polaže svu svoju nadu i koji se raduje svome otkupljenju. U Djevici koja po vjeri prihvaća nevjerojatni Božji zahvat predloženo je kršćansko otajstvo o spasenju koje je objavljeno siromasima, onima koji se ne uzdaju u vlastitu snagu, nego u Božje milosrđe i njegovu pomoć. Ono što je ostvario u Mariji, Bog ostvaruje u jednostavnima i bezazlenima, u siromasima i svima koji slušaju njegovu riječ i vrše ju.

Teško je reći je li Majka Isusova u trenutku navještenja bila svjesna božanstva svoga Sina. Na temelju riječi koje je čula i događaja koji su se zbili, u svome je djetetu naslućivala veliko otajstvo. Vjerovala je i bila otvorena Bogu. Isusa je prihvatila vjerom koja je s vremenom rasla i razvijala se. Po tome je Marija majka vjere, uzor vjere i njezino savršeno ostvarenje. Ona je počela vjerovati u Isusa u onom trenutku kad je prvi put došla u neposredan doticaj s Ocem nebeskim i kad joj je objavljeno da će roditi Mesiju. Tek nakon uskrsnuća njezina Sina mnogo će joj toga postati jasnije, a sasvim jasno tek u Kraljevstvu Božjem. Zato je svome Sinu i prigovorila: "Sinko, zašto si nam to učinio? Gle, otac tvoj i ja žalosni smo te tražili" (Lk 2, 48), a kad joj je Isus odgovorio: "Niste li znali...", Luka primjećuje: "Oni ne razumješe riječi koju im reče" (Lk 2, 50).

Evanđelje po Ivanu

U Evanđelju po Ivanu Marija svojom prisutnošću u važnim događajima Isusova mesijanskog djelovanja praktično uokviruje njegovo javno djelovanje. Za prvog Mesijina čuda i na kraju njegova poslanja, kad djelo otkupljenja ulazi u završnicu, Majka je zajedno sa Sinom. Na *početku znakova* nazočna je kao *žena* na koje posredovanje Isus čini prvo znamenje u Kani (Iv 2, 1-11). I na završetku Isusova života ona je prisutna pod križem kao *žena* koja postaje majkom svih živih i kojoj

Isus, kao novoj Evi, novoj majci živih i svih koji su sklopili savez s Bogom, izručuje sve ljude za duhovnu djecu (Iv 19, 26-27).

Svadba u Kani Galilejskoj objavljuje Isusovo božanstvo, njegovu božansku slavu. Odmah u prvom čudu zapaža se Marijina i Isusova pozornost prema potrebama ljudi. Oboje postaju dionicima radosti i nade, žalosti i tjeskobe ljudskoga roda. Marija primjećuje problem i na nj upozorava Isusa. Njezina skrb izražena je u riječima: "Vina nemaju" (Iv 2, 3). S jedne je strane vino znak Isusove osjetljivosti i želje da pomogne mladencima, a s druge znak euharistije. Tim riječima Marija povjerava ljudsku potrebu Isusovoj moći. U njezinoj jednostavnoj tvrdnji izražena je nada da će Sin nešto učiniti. Ona posreduje između Isusa i ljudi, a obilno vino znak je mesijanskih vremena koja se u Isusu ispunjavaju.

Neobične su Isusove riječi: "Ženo, što ja imam s tobom? Još nije došao moj čas" (Iv 2,4). Izraz "ženo" može se shvatiti kao aluzija na "novu Evu", novu ženu koja najavljuje novi početak. Isus nije pozvan ni poslan osiguravati tjelesno piće. Nije podložan majčinoj molbi ni potrebi mladenaca, nego Očevu planu. On ima posve drugo poslanje, za koje još nije došao čas. Stoga se ni njegova majka ne bi trebala brinuti za ono što je prolazno. Isusov "čas" je "čas" njegove muke, smrti i uskrsnuća, zbog čega je on i došao. Taj čas je naviješten i pripravljen te se očituje u Isusovu mesijanskom djelovanju, a svojom molbom Marija ga želi ubrzati. Time ona želi nešto što nije u skladu s Mesijinim poslanjem, pa stoga treba ostaviti po strani zabrinutost za materijalno i uzdignuti se na razinu vjere.

Marijine riječi: "Što god vam rekne, učinite!" (Iv 2,5) prizivaju u sjećanje događaj pod Sinajem, kad je izabrani narod izjavio Mojsiju: "Vršit ćemo sve što je Gospodin naredio" (Iz 19, 8). Marija je u određenom smislu utjelovljenje izabranoga naroda u trenutku njegove ispovijesti vjere. Zato do izražaja dolazi njezino povjerenje u Isusa. Ni na što ga ne želi prisiljavati, ne traži samo naravno čudo, nego je spremna vršiti sve što on od nje zatraži kad za to dođe vrijeme. I u Crkvi, koja nastaje po Isusovu uskrsnuću, Marija prikazuje molbe vjerničke zajednice svome Sinu i u isto vrijeme usmjerava ljude da čine što im Isus rekne.

Jedino je u Evanđelju po Ivanu Marija nazočna u trenutku Isusove smrti na križu: "Uz križ Isusov stajale majka njegova, zatim sestra njegove majke, Marija Kleofina, i Marija Magdalena. Kad Isus vidje majku i kraj nje učenika kojega je ljubio, reče majci: 'Ženo! Evo ti sina!' Zatim reče učeniku: 'Evo ti majke!' I od toga

časa uze je učenik k sebi” (Iv 19, 25-27). Po riječima ”ženo” i ”čas” koje čujemo u Kani, dade se zaključiti da je Marija znakovito smještena u središnji događaj Isusove muke i smrti. Na određen način, ona je simbol staroga i novoga izabranog naroda, Izraela i Crkve. Pokraj nje je i učenik kojega je Isus ljubio. To je uzor-učenik, onaj koji sluša riječ i vrši zapovijedi. ”Tko pozna moje zapovijedi i vrši ih, taj me ljubi. A tko mene ljubi, njega će ljubiti moj Otac” (Iv 14, 21). Ivan ljubi i zbog toga je ljubljen. Njemu Isus povjerava Mariju za majku, a njega njoj za sina. Marija je pralik Izraela, a ljubljeni učenik pralik Crkve. Majka Isusova postaje majkom svih Isusovih učenika, a u isto vrijeme učenici njezini sinovi i kćeri. Čitava Crkva i svaki pojedinac prepoznaje u Mariji majku koja im je povjerena i kojoj su povjereni.

Djela apostolska

U *Djelima apostolskim*, povijesti prve Crkve koju je zapisao evanđelist Luka, Majka Isusova spominje se po imenu među pripadnicima pouskrsne zajednice vjernika, s kojom iščekuje silazak Duha Svetoga: ”Svi oni bijahu jednostavno postojani u molitvi sa ženama i Marijom, majkom Isusovom, i braćom njegovom” (Dj 1, 14). S Duhom Svetim Marija je surađivala već kod navještenja, pa je zato i mogla biti apostolima primjer i poticaj za otvaranje njegovu dolasku i djelovanju. Čini se da ih je u toj prvoj devetnici upravo ona i okupljala. Bila im je živi spomenik na njihova Učitelja koji više nije bio u svom tijelu među njima nazočan. U tom iščekivanju Marija je primjer prosne molitve.

Nakon toga novozavjetni tekstovi više Mariju ne spominju. Petar propovijeda Krista proslavljenoga koji je postao našim Gospodinom, Mesijom po kojemu nam je dana mogućnost obraćenja i oprostjenja grijeha, ali Mariju ne spominje. Ipak, sve to posredno dugujemo i Mariji, njegovoj majci, koja nam je donijela Krista i s njime surađivala u događaju ljudskoga spasenja.

Otkrivenje

Knjiga Otkrivenja spominje ”ženu odjevenu u sunce” (Otk 12, 1). U crkvenoj predaji to se često tumačilo u marijanskom značenju, iako noviji tumači Svetoga pisma u toj slici prepoznaju sliku Izraela ili Crkve. Očito je to znakovit govor u kojemu Marija ima svoje mjesto u funkciji svoga Sina. Žena je slika mesijanskoga naroda Božjega u svojoj majčinskoj ulozi ukoliko sabire raspršenu djecu Božju. U

tom smislu Marija bi mogla biti pralik Crkve, a njezino majčinstvo svoj kasniji razvoj nalazi u majčinstvu Crkve. Oplodena Isusovom riječju i Božjom milošću, Crkva treba roditi dijete, tj. kraljevstvo Božje na zemlji - pravdu, mir i civilizaciju ljubavi, novi svijet po volji Božjoj.

Sveto pismo ništa ne govori o Marijinu završetku ovozemaljskoga života. Ne zna se je li, kada je i kako umrla. Na temelju njezina otajstva u ostalim novozavjetnim tekstovima smijemo opravdano zaključiti da je u trenutku smrti bila savršeno proslavljena, jer je s Kristom bila savršeno suobličena u svome zemaljskom životu. Zato s punim pravom ispovijedamo da je uznesena u nebesku slavu i okrunjena za Kraljicu svih stvorenja.

II. MARIJA U OTAČKOJ PREDAJI

Iako Evanđelja o Majci Isusovoj ne govore mnogo, Luka je u kratkim crtama uspio ocrtati njezin lik, koji posjeduje sve bitne značajke kasnijega nauka i pobožnosti koji su se razvili tijekom stoljeća. I prije negoli su bogoslovci na Efeškom saboru (431. godine) za Mariju upotrijebili naslov *Bogorodica*, Luka ju je preko Elizabetinih usta nazvao majkom Gospodinovom (Lk 1, 43).

U oblikovanju Marijine stvarnosti u prvotnoj Crkvi veliku ulogu odigrali su *apokrifi* (grč. *skriveni*). To su ranokršćanski spisi ili knjige koje su pokušale zadovoljiti vjerničku radoznalost i upotpuniti ono što je o Mariji nedostajalo u evanđeoskim izvještajima. Nisu uvršteni među službene svete knjige ni apostolske oce, ali su rado korišteni kao vrelo nadahnuća u likovnoj umjetnosti i književnom stvaralaštvu te su imali ogroman utjecaj i u oblikovanju pučke pobožnosti. Posebno se zaustavljaju na opisu Marijina trajnoga djevičanstva i njezine moralne neporočnosti, tj. da je provodila život bez ikakva grijeha. Jedan je takav spis i *Jakovljevo protoevanđelje* (2. st.) u kojem stoji da je Marija začeta i rođena na čudesan način, da je prikazana u hramu i da je njezina majka Ana za nju učinila zavjet djevičanstva te da je Isusovo rođenje bilo djevičansko i bez ikakvih muka i boli rodilje. Taj spis mnogo je doprinio prihvaćanju vjere u Marijino bogomajčinstvo i trajno djevičanstvo.

I nakon apostolskih vremena Duh Sveti poticao je svete muževe, da priopćuju svoje dublje uvide u otajstva kršćanske vjere. Oni se zadržavaju u razmatranju otajstava vjere objavljenih u Svetom pismu i traže kako ih ucijepiti u helenističku kulturu, ukorijenjenu u ondašnjem svijetu. Nastoje sačuvati neiskvaren poklad vjere koji su primili od prethodnog naraštaja. Govor o Majci Isusovoj tijekom stoljećâ u tom smislu sve više napreduje i usavršava se, a ona tako postaje sve bliža vjerničkoj zajednici. Takve pisce tijekom prvih pet stoljeća nazivamo *crkvenim ocima*. Ni u njihovim spisima Majka Isusova ne zauzima mnogo mjesta. Iako o njoj govore vrlo malo, oni prenose važne istine i pružaju prva bogoslovna razmatranja. Ovdje ćemo se osvrnuti samo na glavne postavke o Blaženoj Djevici Mariji kod značajnijih otaca.

Usporedba Marije s Evom

Zanimljiva je veza koju crkveni pisci prvih stoljeća otkrivaju u usporedbi Majke Gospodinove s prvom ženom, Evom. Prvi je među njima sv. Justin (+165.) koji zamjećuje sličnost povijesnoga trenutka u kojem Marija prihvaća ponudu anđela Gabrijela da bude majka Božje Riječi, s onim kad je Eva pristala na zavodnikovu ponudu. Uspoređujući Mariju s Evom, Justin želi naglasiti kako je Marija u trenutku navještenja bila djevica, kao što je i Eva prije grijeha bila djevica. I Evi i Mariji povjeren je Božja Riječ: Evi da obrađuje zemaljski vrt ovisna o Stvoritelju, a Mariji da primi Stvoritelja u svoje krilo. Neposlušna djevica u zemaljski vrt uvela je smrt, a poslušna uvodi život u pali svijet. Po Evi je tako došla smrt, a po Mariji život. Kao što je Eva kao djevica, ne spoznavši još Adama, začela grijeh, tako je Marija kao djevica prihvatila Riječ Božju i začela Otkupitelja svijeta.

Usporedba Marije s Evom zanimala je i lionskoga biskupa sv. Ireneja (+202.). On uspoređuje Evinu neposlušnost s Marijinom poslušnošću i rušilačku moć Evine neposlušnosti s obnoviteljskom snagom Marijine poslušnosti: "Eva postavši neposlušna, i sebi i cijelom ljudskom rodu postade uzrokom smrti. Tako i poslušna Marija, imajući zaručena muža a ipak djevica, poslušnošću postade uzrokom spasenja i sebi i cijelom ljudskom rodu. (...) Marijina poslušnost razvezala je uzao Evine neposlušnosti. Ono što je djevica Eva svezala svojom neposlušnošću, to je razvezala Marijina poslušnost." Marijin slobodan pristanak na Božju ponudu o planu otkupljenja potiče sv. Ireneja na misao o Mariji kao novoj Evi. Marija svojom vjerom i poslušnošću zauvijek nadomješta Evinu nevjeru i neposlušnost. Poslušnost je ključ

kojim je Marija Sinu Božjemu otvorila vrata u čovjekovu povijest, a neposlušnost ključ kojim je Eva zatvorila vrata raja zemaljskoga. Marija postaje "uzrokom spasenja za sebe i za sav ljudski rod" i tako sudjeluje u otkupljenju ljudskoga roda.

Marijina poslušnost dobro će doći kasnijim ocima kao dokaz da je Marija u trenutku navještenja bila moralno iznimno jaka i veoma kreporna. Prema tome, bila je toliko snažna da je mogla čuvati svoje djevičanstvo neoskvrnjeno čitavoga života i uznapredovati u svetosti. Poslušnošću i vjernošću Božjoj riječi Marija je pralik i uzor Crkve: kao što je Marija bila otvorena i poslušna Božjoj riječi, takva mora biti i Crkva ako Krista želi uvesti u svoje biće i zatim ga darivati svijetu. Crkva je tek onda Crkva ako je poslušna djevica koja zna osluškiivati, čuti i povjeriti se Božjoj riječi.

Marija – pralik Crkve

Marijin stav, koji se očitovao u poslušnosti Božjoj riječi, ponukao je i velikoga naučitelja, milanskoga biskupa Ambrozija (+397.), da naglasi znakovitost Marijina djevičanstva. U jednoj svojoj propovijedi piše: "Marija je bila zaručena, ali djevica, i tako je tip (pralik) djevičanske Crkve, koja je zaručnica Kristova (i naša majka)." Ambrozije u tom smislu u Mariji vidi sliku Crkve kao djeliteljice i njegovateljice vrhunarnoga života. Marijino materinsko krilo pralik je i slika krila Crkve. I Marija i Crkva jesu djevice, a obje su i majke. I jedna i druga rađaju Krista: Marija u Betlehemu, a Crkva u krsnom zdencu. Marija iz prečistoga krila svoga tijela, Crkva iz čistoga krsnog vrela. Marija djevica rađa začetnika života i svijetu donosi Isusa Krista, a vjerna apostolskoj predaji i Kristovu nauku Crkva-djevica, po sakramentima krštenja i euharistije, postaje majkom brojne djece. Obje rađaju na isti način: vjerom i ljubavlju. I u prvom i u drugom slučaju na djelu je Duh Sveti.

Marija je mogla začeti i roditi kao djevica jedino vjerujući da će je osjeniti sila Duha Svetoga. Vjerom je postigla ono što druge majke postižu združivanjem s mužem. Vjerom i ljubavlju rodila je Sina Božjega. Tako i Crkva-djevica u krsnom zdencu rađa djecu Božju pomoću Duha Svetoga, a ne naravnom snagom vode. Zato i ona vjerom u Duha Svetoga i njegovu preporodnu snagu preporuča djecu Božju, u čemu je posve slična svojoj slici, Mariji.

I hiponski biskup sv. Augustin (+430.) u svojim bogoslovskim spisima razmišlja o Blaženoj Djevici Mariji u otajstvu Krista i Crkve. On u Mariji otkriva Isusovu i našu zajedničku majku. Dakle, Majka Krista koji je Glava, majka je i

njegovih udova, tj. nas koji smo jedno u Kristu, ”jer je ljubavlju sudjelovala, da se vjernici rode u Crkvi, time što je bila tjelesna majka Glave (otajstvenog Tijela - Crkve).” Kao što je Eva majka svih živih, tako je Marija majka svih otkupljenih. Snagom svoga materinskog djelovanja ona sudjeluje u nutarnjoj preobrazbi Kristovih vjernika, po kojoj oni postaju slični onoj koja je puna milosti i Duha Svetoga.

Krist, koji se rodio od Marije Djevice, izvor je milosti na koju imamo pravo zahvaljujući njegovoj ljudskoj naravi. Zato je i Marija majka naše milosti kao što je majka našega Otkupitelja. Ona je majka Glave i udova, cijeloga otajstvenog Tijela, tj. Crkve, ”svega kršćanskog naroda, i vjernika i pastira,” kako se izrazio Pavao VI.

Hiponski biskup često spominje kako je Marija bila izabrana da Sina Božjega rodi kao djevica. Ne po volji muževoj, ne po zakonu grešnoga tijela, nego po svojoj čvrstoj vjeri zaslužila je u svoje krilo primiti Otkupitelja svijeta i čovjeka. U niz tih razmišljanja dolazi i često navođena njegova misao da je Marija začela Isusa najprije u duhu, a tek onda u tijelu: „Djevica Marija je vjerujući rodila onoga kojega je začela po vjeri. Puna vjere i začevoši prije u srcu negoli u krilu... (...) Anđeo naviješta blagu vijest, Djevica prihvaća, vjeruje i začinje. Vjera u srcu - Krist u tijelu...”

Augustin je naglasio važnost Marijine vjere koja je bila odlučujuća za njezin poziv i njezinu ulogu djevice i majke. Po toj vjeri ona i sudjeluje u otajstvu svoga Sina. Vjeruje ne samo riječju, nego čitavim svojim bićem i zbog toga ”prije negoli tijelom, začela ga je duhom“.

To su samo neke od misli o Majci Isusovoj koje su, na temelju svetopisamskih tekstova, o njoj izrekli prvi crkveni pisci.

III. VJERSKE ISTINE O MAJCI ISUSOVOJ

O Kristovoj poruci, koja je do nas došla preko apostola i njihovih učenika, a zapisana je u svetopisamskim tekstovima i sadržana u Predaji, Crkva je od početka razmišljala. Vjerno ju je i cjelovito prenosila s naraštaja na naraštaj te se brinula za cjelovitost poklada vjere. Važnija vjerska pitanja rješavala je na općim crkvenim saborima, zborovanjima na kojima su sudjelovali biskupi – apostolski nasljednici u navještaju Radosne vijesti. Tako su opći crkveni sabori od 4. do 7. stoljeća rješavali

najvažnija pitanja o Presvetom Trojstvu, o Isusu Kristu i o Blaženoj Djevici Mariji te utvrdili poklad vjere koji i mi baštinimo.

Dok je razglabala istine o Kristu Bogu i čovjeku i stvarnosti njegova utjelovljenja, Crkva je osvjetlila istine i o Majci Isusovoj. O Blaženoj Djevici Mariji danas tako imamo četiri vjerske istine koje nazivamo dogmama, tj. istinama vjere koje su dužni vjerovati svi članovi Crkve:

1. *Marija je Bogorodica*

U našem, tzv. Apostolskom, vjerovanju ispovijedamo da je Isus Krist začet po Duhu Svetom i rođen od Marije Djevice, da je pravi Bog i pravi čovjek. Kao Sin Božji on je odvijeka Bog, a začecem u krilu Djevice Marije postao je čovjekom. To se dogodilo djelovanjem Duha Svetoga na jedinstven i prirodno neprotumačiv način. U "punini vremena" Duh Sveti ili Duh Božji, tj. sam Bog, oživotvorio je krilo Blažene Djevice Marije koja je bez čovjekova sudjelovanja začela i rodila Isusa, Sin Božjega odvijeka. U Isusu čovjeku, dakle, nalazimo osobu Sina Božjega od samoga početka njegova zemaljskog postojanja. Budući da je Isus Krist odvijeka Sin Božji, opći crkveni sabor u Efezu 431. godine dao je Mariji naslov Bogorodice, tj. Majke Božje. Sukladno s apostolskom vjerom i učenjem crkvenih otaca priznao je kao vjeru i nauk Crkve "da se sveti oci nisu nikad dvoumili nazivati svetu Djevicu Bogorodicom (*Theotokos*) ne u smislu da narav vječne Riječi i Kristovo božanstvo crpe svoje podrijetlo od Djevice, nego u smislu da se *Logos* rodio u tijelu i od Marije uzeo sveto tijelo usavršeno s razumskom dušom, koje bi ujedinjeno s božanskom osobom na hipostatski način".

Saborskim ocima bilo je jasno da Bog kao Bog ne može imati ljudsku majku. Naslov Bogorodica ne znači da je Marija izvor i počelo Isusova božanstva, nego da je ona majka Utjelovljene Riječi (*Logosa*), prava majka jednoga čovjeka, koji je u isto vrijeme Bog. Budući da je majka Isusa Krista, koji je Sin Božji, iste naravi s božanskom Riječi, Marija se može zvati Bogorodicom. Naslov Bogorodice radije upotrebljava kršćanski Istok, a Majkom Božjom radije je naziva kršćanski Zapad.

Iz evanđelja koja opisuju Isusovo djetinjstvo (Mt 1-2; Lk 1-2) očito je da je Marija prava majka Isusa Krista. I crkveni oci, koji se oslanjaju na svetopisamske tekstove, uče da je Isus "začet od Marije, prema Božjem planu spasenja, iz loze

Davidove i od Duha Svetoga” (sv. Ignacije Antiohijski). On je ”sišao s nebesa” (sv. Irenej Lionski), što znači da postoji i prije nego se u ljudskom tijelu pojavio na zemlji i da se stvarno utjelovio. Međutim, naslov Bogorodice u Svetom pismu nije nigdje izričito donesen. Prvi put susrećemo ga zapisana u 3. stoljeću. U 4. stoljeću izbija prepirka oko odnosa između dviju naravi u Kristu, božanske i ljudske, pa se postavlja pitanje može li se Marija zvati Bogorodicom. Bogoslovsku raspravu, kao što smo vidjeli, zaključuje Efeški sabor, od kojega naziv Bogorodica postaje iskaznicom prave vjere o Isusovu utjelovljenju. Marija sudjeluje u stvaranju tijela Sina Božjega, a ne njegove duše i još manje njegova božanstva. Ukoliko Blažena Djevica Marija rađa Isusa Krista, pravoga čovjeka, koji proizlazi od Boga, ona je majka onoga koji je u isto vrijeme pravi Bog i pravi čovjek. Nju, dakle, s pravom možemo nazivati Bogorodicom.

2. Marija je djevica

U ispovijestima vjere veoma rano nailazimo na izraz ”rođen od Marije Djevice” kao izražaj vjere u Isusovo djevičansko začecje, u stvarnost njegova ljudskog rođenja. Toj predaji u 4. stoljeću pripojeno je Marijino djevičansko majčinstvo, koje je u crkvenim dokumentima naučavano bez prekida. Ta vjerska istina nikad nije bila proglašena dogmom niti ju je kao takvu proglasio ijedan opći crkveni sabor. Usprkos tome, narod Božji to je posvuda i uvijek vjerovao, a korijeni te vjere kriju se u vjeri u Kristovo uskrsnuće. U Novom zavjetu Djevica je posebna oznaka koja određuje Marijinu nazočnost u povijesti ljudskog spasenja. Na starozavjetnoj pozadini poukrsna vjeronaučna pouka, sadržana u Matejevu i Lukinu evanđelju o Isusovu djetinjstvu, Marijino djevičansko majčinstvo smješta u okvir vjernosti Savezu i mesijanskoga iščekivanja.

Čini se da je naslov *Djevica* za Isusovu majku Mariju nastao prije negoli naslov *Bogorodica*. Sveto pismo tako imenuje Mariju (Mt 1, 23 i Lk 1, 26-27), a taj naslov zapisan je i u prvim obrascima ispovijesti vjere.

Marijino djevičanstvo ima prvenstveno kristološku važnost. Djevičansko začecje za Blaženu Djevicu Mariju znači da je ona milosti puna, osoba Božje naklonosti, Bogu draga i od njega izabrana. Njezino djevičanstvo ulazi u Božji plan spasenja. Marija je majka Sina Božjega zato što ju je Bog izabrao i našao za to

prikladnu. Djevičanstvo je znak da je tu Bog na djelu, pa je djevičansko začće jamstvo da je Krist Sin Boži.

Marijino djevičanstvo otajstvo je vjere. Tumači se prednošću duhovnoga nad tjelesnim, u smislu Augustinove izreke da je "prije začela duhom negoli tijelom". Osim toga, da je Marija začela kao djevica, nadnaravnim zahvatom Duha Svetoga, svjedoče evanđelja (Lk 1, 34). Ostala je djevica za poroda i nakon poroda jer Isus rođenjem od nje "njezinu djevičansku netaknutost nije umanjio nego posvetio" (*Svjetlo narodâ*, 57).

Crkva vjeruje i uči da je Marija "vazda Djevica" - prije Isusova poroda, za poroda i poslije poroda. Marijino trajno djevičanstvo potvrđuje crkvena predaja, a crkveno učiteljstvo izlaže ga vjernicima kao predmet vjere. Stoga ju uvijek zovemo Djevicom, a iz poštovanja ju nazivamo Blaženom Djevicom Marijom.

3. *Marija Bezgrešna*

Na temelju istina o Isusu Kristu, Crkva je malo-pomalo dolazila do potpunije spoznaje o ulozi Majke Isusove u Kristovu djelu spasenja. Nakon što je utvrdila istine vjere o Kristu, bogoslovci su svoja razmišljanja usmjerili prema liku Djevice Marije. Prvi naziv za nju bio je "djevica", a postao je i sastavnim dijelom njezina imena: Djevica Marija. Dok je razmišljanje o Marijinu mesijanskom majčinstvu dovelo do naslova Bogorodice, misao da je Marija, zbog svoje službe u Kristovu djelu, bila sveta od početka svoga života, prošla je dug i tegoban put.

O Marijinoj iznimnoj svetosti i o njezinoj bezgrešnosti novozavjetni tekstovi ne govore ništa. Jedino sv. Pavao tvrdi da su u Adamu svi sagriješili i da su u Kristu svi bez iznimke otkupljeni (Rim 5, 12-17). Ni crkveni oci, niti pisci iz prvih stoljeća Crkve ne poznaju istinu vjere o Marijinoj bezgrešnosti. Svetkovinu Marijina začća, ali ne i "bezgrešnoga začća", susrećemo tek u 11. stoljeću. Oslanjajući se na Pavlovu tvrdnju o općenitosti grijeha i sveopćosti otkupljenja, istaknuti bogoslovci srednjega vijeka (Albert Veliki, Toma Akvinski, Bonaventura) ističu da je Krist otkupio sva stvorenja, pa tako i Mariju.

Franjevački mislilac bl. Ivan Duns Škot (+1308.) razvija izvornu postavku o mogućnosti preventivnoga otkupljenja izvanrednim Božjim zahvatom. Prema tome, Majka Isusova bila bi sačuvana od svake ljage grijeha iskonskoga (izvornoga ili istočnoga) u vidu zasluga Krista, savršena Otkupitelja ljudskoga roda.

Novost Duns Škotova učenja jest u tome što on ne polazi od Marije, nego od Krista, savršena Otkupitelja, koji je otkupljenje izveo na najsavršeniji mogući način. Prema tome, Marija nije bila izuzeta od sveopćega otkupljenja, nego je njegov najsavršeniji plod i učinak. Bila je ne samo otkupljena, nego pre-otkupljena, tj. otkupljena na najsavršeniji način, kako je to dolikovalo Kristu, savršenu Otkupitelju.

Duns Škotova tvrdnja da Otkupiteljeva savršenost zahtijeva izuzeće od iskonskoga grijeha najsvetije među ljudskim stvorenjima, izvela je srednjovjekovnu teologiju iz slijepe ulice i otvorila put prema dogmatskom pravorijeku.

Crkva vjeruje i naučava da je Blažena Djevica Marija od prvoga trenutka svoga života, radi zasluga Isusa Krista, bila obdarena posebnom milošću te stoga nije bila u stanju koje nazivamo iskonskim grijehom. Bezgrešno Marijino začće sastoji se u posjedovanju božanskoga milosnog života od početka njezina postojanja. To joj je dano ne po njezinoj zaslugi, nego u vidu zasluga Isusa Krista kako bi mogla biti Otkupiteljeva majka. Stoga je ona od početka svoga postojanja bila obuhvaćena otkupiteljskom i posvetnom Božjom ljubavlju i njegovom božanskom milošću. To je sažetak nauka koji je 8. prosinca 1854. papa Pio IX. proglasio dogmom: "Proglašujemo da je učenje koje drži da je bl. Djevica Marija, u prvom času svoga začća, po posebnoj milosti i povlastici Svemogućega Boga, predviđajući zasluge Isusa Krista Spasitelja ljudskoga roda, bila očuvana neokaljanom od svake ljage izvornog grijeha" (bula *Neizrecivi Bog*).

Marijino otajstvo može se razumjeti jedino u svjetlu Kristova otajstva. U njemu Marija igra i biološku i spasenjsku ulogu. Krista začinje u duhu i u tijelu, a od samoga početka obavijena je otkupiteljskom ljubavlju Božjom.

4. Na nebo uznesena

Kako je svoj ovozemaljski životni put završila Majka Isusova? O tome u Svetom pismu nije ništa izričito rečeno, a nema za to ni otačkih svjedočanstava iz prvih stoljeća. To je bilo povodom apokrifnim spisima da razviju pretpostavke koje su u pitanje stavile Marijinu smrt i predložile njezin prijelaz iz ovoga života bez smrti. Polazište apokrifnih spisa jest misao da je smrt posljedica grijeha, a Marija je od njega bila izuzeta te je tako mogla biti izuzeta i od smrti.

Prve naznake o tome nalazimo kod sv. Efrema Sirskog (+373.), a o Marijinu uznesenju prvi izričito govori Epifanije (+403.). Već od 7. stoljeća slavilo se

bogoslužje Marijina uznesenja na nebo, a od 10. stoljeća većina bogoslovaca naučava tu istinu. Nju je 1. studenoga 1950. papa Pio XII. proglasio dogmom: "Bezgrešna Bogorodica vazda Djevica Marija, nakon završetka svoga zemaljskog života, dušom i tijelom uznesena je u nebesku slavu" (bula *Predarežljivi Bog*). To je učinio nakon što je pismeno zatražio mišljenje svih biskupa na svijetu, na što su oni odgovorili da smatraju da je Marijino uznesenje sadržano u objavi i drže korisnim da se ta istina proglasi. Njome je zaključeno crkveno izlaganje Marijina otajstva.

Po svom uznesenju Marija je konačno proslavljena u Bogu i s Bogom, i tijelom i dušom, čime je izraženo da je i ljudsko tijelo predodređeno za slavu. Izraz "uznesena" želi reći da je Marijino uznesenje Božje djelo. Nije u nebesku slavu uzišla svojom moći, nego ju je Bog uznio. Pridružena je nebeskoj slavi po zaslugama svoga Sina, koji je i nju otkupio očuvavši je unaprijed od svakoga grijeha i nije dopustio da njezino tijelo istrune u grobu. Na Marijinu primjeru najbolje se vidi kako Bog ne napušta čovjeka koji mu se potpuno dariva u vjeri.

Već među crkvenim ocima neki su držali da Marija nije ni umrla, pa bi i bez smrti dušom i tijelom bila uznesena u nebesku slavu. Crkva je ipak uvijek držala da je Marija umrla prirodnom smrću. Opravdanje za to nalazi u Marijinu nasljedovanju Isusa. Budući da ga je u svemu slijedila na njegovu životnom putu, bilo bi neobično da nije prije prošla kroz smrt kao i on. Marijina smrt potvrđuje da je trebala otkupiteljica i da je imala smrtno ljudsko tijelo.

Kao što se po svojoj vjeri, ljubavi i poslušnosti sjedinjuje s Isusom u njegovu djelu spasenja, tako se Marija s njime sjedinjuje i u slavi kao prvi plod njegove otkupiteljske smrti i uskrsnuća. U nebesku slavu uznesena je čitavim svojim bićem i već postigla ono što je zajamčeno svim članovima Crkve na kraju vremena. Ono što se dogodilo s Marijom Bog će učiniti sa svima koji poput nje vjeruju, slušaju Božju riječ i provode ju u život. Marija je tako znak i zalog proslave čitave Crkve kao zajednice i svakoga otkupljenika napose.

Za život Crkve i svakoga njezina člana u povijesti ljudskoga spasenja Marijina uloga ima svoje simbolično značenje. Novi zavjet naglašava važnost vjere po kojoj je ona postala Majkom Sina Božjega. Njezina vjera očituje se u neograničenoj spremnosti vršiti volju Božju, u djevičanstvu koje postaje plodno majčinstvo upravo snagom njezina predanja. Jednako tako, Marijina vjera očituje se i u dosljednu nasljedovanju Sina koji je i za nju postao učitelj i put. Ta vjera ujedinjuje ju s njime

do te mjere da postaje pralik svima onima koji vjeruju i po vjeri stupaju u zajedništvo s Bogom.

IV. ŠTOVANJE BLAŽENE DJEVICE MARIJE

Isus Krist i njegovo vazmeno otajstvo muke, smrti i uskrsnuća, središte su kršćanskoga štovanja. Budući da je, po Božjem naumu, Blažena Djevica Marija slobodno i nepodijeljena srca prihvatila da bude majkom Sinu Božjemu te tako sudjeluje u djelu spasenja, kršćani joj iskazuju i posebno štovanje. U svojim molitvama zazivaju je kao Isusovu i svoju Majku i obraćaju joj se u potrebama. Vjeruju da je nakon ovozemaljskoga života s Bogom u slavi te sudjeluje u punini života u Bogu i s Bogom. Molitva s Marijom i upravljena Mariji temelji se na istini vjere o zajedništvu svetih, pa je u konačnici upravljena Bogu po Kristu u Duhu Svetom te u Bogu nalazi svoj izvor i smisao. Naime, kad se časti Majka, onda se štuje i Sin, živi se Radosna vijest koju je on navijestio i vrše se Božje zapovijedi: "Jer različni oblici pobožnosti prema Božjoj Majci, koje je Crkva odobrila u granicama zdrave i pravovjerne nauke, i prema prilikama vremena i mjesta i prema ćudi i značaju vjernika, čine to da se, dok se Majka časti, Sin, radi kojega je sve (usp. Kol 1, 15-16) i u kojemu je vječni Otac "htio da stanuje sva punina" (Kol 1, 19), pravo upoznaje, ljubi, slavi i da se vrše Njegove zapovijedi" (usp. *Svjetlo narodâ*, 66).

1. Liturgijsko štovanje

Drugi vatikanski sabor (1962.-1965.) potiče i opominje ćlanove Crkve da promiću štovanje Blažene Djevice Marije, osobito liturgijsko, tj. ono koje joj se iskazuje javnom hvalom Bogu zbog velikih djela koja nam je po njoj učinio. Ono je skladno rasporećeno tijekom liturgijske godine, ćime je predstavljeno Marijino sudjelovanje u otajstvu spasenja koje je Bog ostvario po Isusu Kristu. U godišnjem krugu otajstava, od utjelovljenja do slavnoga dolaska na kraju vremena, Crkva slavi ove marijanske blagdane, koji se, prema stupnju liturgijskog slavlja, ovako razlikuju i nazivaju: svetkovine, blagdani i spomendani:

a) Svetkovine:

Svetkovina svete Bogorodice Marije

(1. siječnja)

To je glavni marijanski blagdan čitave godine, jer svi ostali dobivaju svoju vrijednost iz činjenice da je Marija Majka Sina Božjega. Na Istoku se već u 5. stoljeću slavio 26. prosinca kao *Spomen sv. Bogorodice*, a u Rimu 1. siječnja kao *Rođenje sv. Marije*. Na važnosti je izgubio u 7. stoljeću kad su se Blagovijest i Uznesenje počeli slaviti i na Zapadu. Saborska obnova godine 1969. vratila ga je na osminu Božića kao *Svetkovinu svete Bogorodice Marije*. Pavao VI. ističe kako svetkovina "ima svrhu, da se proslavljuje uloga koju je Marija ostvarila u tom otajstvu spasenja, te da se uzvisuje jedinstveno dostojanstvo koje odatle pridolazi 'svetoj Rodilji (...) po kojoj smo zavrijedili primiti (...) Začetnika života'" (*Štovanje Marije*, 5).

Uznesenje Blažene Djevice Marije ili Velika Gospa

(15. kolovoza)

Marijino uznesenje dušom i tijelom u nebesku slavu najstariji je Gospin blagdan, a dugo je bio jedini marijanski blagdan u liturgijskoj godini. Uključuje Marijino "usnuće" i nebesku proslavu. U 5. stoljeću slavio se u Jeruzalemu, u 6. stoljeću proširio se na Istoku, a u 7. stoljeću u Rimu. Naziva se *Usnućem presvete Bogorodice*, a od 8. stoljeća *Uznesenjem Marijinim*. Pod ugarskim utjecajem u hrvatskim se krajevima uvriježio naziv *Velika Gospa*, koji divno izražava da je Marija nebeskom proslavom postigla ono najveće što se može postići. Poslije Krista jedina je od ljudi tijelom i dušom uznesena u nebesku slavu. Budući da je prisno vezana s Isusom, njezino tijelo nije doživjelo trulež groba nego je nakon zemaljskoga života proslavljeno. Nikad nije bila pod vlašću grijeha, pa zato ni podložna njegovim posljedicama. Ono što je Marija doživjela uznesenjem, to će se na kraju vremenâ zbiti i s cijelom Crkvom i zato je to najomiljeniji marijanski blagdan svih kršćana.

Bezgrešno začće Blažene Djevice Marije

(8. prosinca)

Stari blagdan kršćanskoga Istoka, *Začće presvete Majke Boga našega* ili *Začće sv. Ane, kada zače presvetu Bogorodicu*, nadnevkom se povezao s ranije

uvedenim blagdanom Marijina rođenja i slavio se već u 8. stoljeću. Pojavljuje se u 11. stoljeću, a u 12. stoljeću širi se na Zapadu, i to 8. prosinca, a ustaljuje se u 14. i 15. stoljeću nakon učenja bl. Ivana Duns Škota (+1308.) sažeta u poznatoj tvrdnji: "Dolikovalo je da Majka Božja ima odliku bezgrešnog začeća. Bog je to mogao izvesti i on je to zaista i učinio." Siksto IV. uvodi blagdan u rimski kalendar 1476. godine. Današnji naziv *Bezgrešno začeće Blažene Djevice Marije* uveden je nakon što je Pio IX. godine 1854. proglasio dogmu da je "posebnom Božjom povlasticom bl. Djevica Marija u prvom času svoga začeća bila unaprijed sačuvana od svake ljage izvornoga grijeha".

Po Marijinu bezgrešnom začeću ponovno je zablistala prvotna ljepota čovjeka prije iskonskoga grijeha, u kojoj se zrcali ljepota neba, ali i sva dramatičnost borbe između Zavodnika i Marijina poroda.

b) Blagdani:

Rođenje Blažene Djevice Marije ili Mala Gospa

(8. rujna)

U 5. stoljeću blagdan Rođenja Marijina slavio se u Jeruzalemu, u 7. stoljeću prelazi u Rim, a u srednjem vijeku proširio se Zapadom. Nadnevak mu je odredio blagdan Bezgrešnog začeća koji se slavi 9 mjeseci ranije. Marijino rođenje slavimo radi njezine jedinstvenosti: ona je umjetničko djelo stvoriteljske ruke Božje, obdareno najvećim stupnjem milosti i svetosti, jer je po njoj Sin Božji ucijepljen u ljudsku obitelj izvršio djelo našeg otkupljenja, stoga tim blagdanom više promišljamo Marijinu ulogu u povijesti spasenja i važnost koju je imala kao Majka Spasiteljeva, negoli kao prvu među svetima ili onu koja se ističe iznimnim osobnim odlikama i povlasticama. Rođenjem kojim je ušla u povijest Marija nadilazi osobnu i poprima opću i povijesno-spasenjsku važnost.

Pohođenje Blažene Djevice Marije

(31. svibnja)

Blagdan *Pohođenja Blažene Djevice Marije* temelji se na evanđeoskom izvještaju (Lk 1, 39-56) o susretu majke Isusove s majkom Ivana Krstitelja. Prve

tragove slavljenja toga blagdana nalazimo u 6. stoljeću. Istok ga je slavio osmoga dana nakon blagdana *Rodenja sv. Ivana Krstitelja*, a na Zapadu ga istoga nadnevka počinju slaviti franjevci 1263. godine, koji ga i promiču. Papa Bonifacije IX. uvodi ga 1401. godine u cijelu Crkvu. Obnovljeni kalendar stavlja ga 31. svibnja kao završnicu Gospina mjeseca, da bi prethodio Krstiteljevu rođenju.

Kao "službenica Gospodnja", Marija se brine za sljedbenike svoga Sina Isusa. Radi vjere i raspoloživosti, Gospodin će biti darežljiv prema njoj, obasut će je svojim darovima i milostima.

c) Spomendani:

1. Obvezatni spomendani:

Bezgrešno Srce Marijino

(subota nakon 2. nedjelje po Duhovima)

Šireći pobožnost prema Srcu Isusovu, sv. Ivan Eudes (+1680.) produbljavao je i gorljivo širio i pobožnost prema Srcu Marijinu. Sa svojom redovničkom braćom od 1646. godine slavio je i taj blagdan. Štovanje se ubrzo proširilo po Francuskoj, a spomendan je odobrio Pio VII. početkom 19. stoljeća. Od 1944. godine slavi se u cijeloj Crkvi osmoga dana nakon blagdana Uznesenja. Obnovljeni kalendar stavlja ga u subotu nakon blagdana Srca Isusova, a 1. siječnja 1996. stavljen je na razinu obvezatna spomendana.

Pobožnost je utemeljena na evanđeoskom tekstu (Lk 2, 19 i 51) i tijesno povezana s otajstvom Utjelovljenja i Bezgrešnoga začeca. Tome je pridonijelo i suvremeno pozitivno vrjednovanje ženskoga, majčinskoga sastojka Božje objave što otvara novo područje ljudskih i vjerničkih vrjednata te potiče cjelovitu pobožnost.

Blažena Djevica Marija Kraljica

(22. kolovoza)

Spomendan je ustanovio Pio XII. na završetku 1954., Marijanske godine. Slavio se 31. svibnja, a obnovom kalendara premješten je na osminu Velike Gospe

kao nadopuna svetkovine Marijina uznesenja na nebo, jer jedna i druga svetkovina sadrže isto otajstvo. Teološki temelj blagdana je Krist Kralj. Budući da je on Kralj, njegova je Majka Kraljica. Okrunjena je za Kraljicu neba i zemlje kao prvakinja svih stvorenja, iako ne na istoj razini kao njezin Sin. Njezino kraljevanje izvire i usmjereno je jedino na Kristovo.

Marijina proslava i zagovor ulijevaju i nama nadu da ćemo s Kristom biti proslavljeni ako s njime ustrajemo i u kušnjama (Lk 22, 28).

Blažena Djevica Marija Žalosna

(15. rujna)

Pobožnost Gospi Žalosnoj nastaje u srednjem vijeku. Posebno su je promicali redovnici družbe Slugu Marijinih tako da im je 1667. godine dopušteno slavljenje posebnog blagdana treće rujanske nedjelje, koji Pio VII. proteže g. 1814. na cijelu Crkvu. Slavio se različitih nadnevaka, a Pio X. stavio ga je 15. rujna.

Blagdan ima nadahnuće u prikazima Marije u teškim trenucima Isusove muke i smrti, a i u riječima starca Šimuna (Lk 2, 35). Hoće istaknuti Mariju kao Majku boli, jer je i njezin zemaljski život bio prožet bolju, slično kao i život svakog čovjeka. Osim toga, Marija je Kraljica mučenika koji su svojim mukama i vlastitom krvlju zasvjedočili svoju vjeru u Krista i svoju privrženost njemu.

Gospa od svete Krunice

(7. listopada)

Blagdan *Gospa od Pobjede* 7. listopada uveo je 5. ožujka 1572. papa Pio V. kao spomendan i znak zahvalnosti za pobjedu koju su kršćani 7. listopada 1571. izvojevali u pomorskoj bitki kraj Lepanta. Uvjereni su da se to dogodilo po zagovoru Marijinu, kojoj su se obratili molitvom krunice. Da bi se blagdan što svečanije slavio, Grgur XIII. godine 1573. premješta ga za bratovštine sv. krunice na prvu listopadsku nedjelju, a Klement XI. proširuje ga 1716. godine na čitavu Crkvu. Vraćen je na povijesni nadnevak 1931, a obnovom kalendara naslovljen je *Blagdanom Blažene Djevice Marije od Ružarija*. Tako je preko liturgije krunica postala pobožnost cijele Crkve.

Prikazanje Blažene Djevice Marije u Hramu

(21. studenoga)

Prema pobožnoj predaji, Joakim i Ana prikazali su Bogu svoju trogodišnju kćerku Mariju u Jeruzalemskom hramu, gdje je ostala do svoje 12. godine. To je zapisano u *Jakovljevu protoevanđelju* (2. st.), koje je uvelike utjecalo na kršćansku umjetnost, pobožnost i liturgiju.

Najstarije svjedočanstvo za taj blagdan susrećemo u 6. stoljeću u Jeruzalemu, vjerojatno vezano s posvetom crkve Svete Marije 543. godine, za vrijeme cara Justinijana. Na Zapad prelazi u 11./12. stoljeću uz protivljenje Rima zbog apokrifnoga povijesnog izvora, pa će ga u 16. stoljeću Pio V. dokinuti, a samo 20-ak godina kasnije Siksto V. ponovno dopustiti.

Spomendan povezuje vidljivi Jeruzalemski hram s Marijom, duhovnim i stvarnim hramom u kome se "Bog nastanio". Blagdan 21. studenoga u puku je prozvan *Gospom od Zdravlja*.

2. Neobvezatni spomendani:

Obnovom kalendara smanjen je broj obvezatnih spomendana Blažene Djevice Marije u Općem kalendaru s preporukom da u njemu ostanu jedino oni koji su od općega vjerskog značenja i poruke. Ostali su neobvezatni ovi spomendani:

Blažena Djevica Marija Lurdska

(11. veljače)

Gospa se od 11. veljače do 16. srpnja 1858. u 18 navrata ukazala maloju Bernardici Soubirous u masabjelskoj špilji kraj gradića Lurda (Francuska). Leon XIII. dopustio je da se ondje slavi blagdan, a Pio X. protegnuo ga je godine 1907. na čitavu Crkvu, pa se spomendan slavi 11. veljače, na prvi dan ukazanja. U liturgijskim obrascima ne spominju se lurdska ukazanja nego njihova poruka, čime je izražena želja crkvenoga vodstva da se vjernički život ne hrani čežnjom za neobičnim i čudesnim pojavama, nego istinskim susretom s Bogom u sakramentima i slušanjem njegovih riječi. U tome nam je Bezgrešna izvanredan primjer za nasljedovanje.

Gospa Fatimska

(13. svibnja)

U šest se navrata, od 13. svibnja do 13. listopada 1917., u Fatimi (Portugal) Gospa ukazala pastirima Franji, Luciji i Hijacinti te preko njih pozvala na molitvu, pokoru i obraćenje, čime je naglasila i posuvremenila te važne evanđeoske poruke. Poziv da se žrtvom, molitvom i postom suprotstave djelovanju zla u svijetu potaknuo je vjernike na ozbiljnije proživljavanje vjerničkoga života. Odatle su se tako raširile pobožnosti prvih subota u mjesecu, svagdanja molitva krunice, posveta Srcu Marijinu i druge pobožnosti.

Gospa Karmelska

(16. srpnja)

Po uzoru na Iliju proroka živjeli su na brdu Karmelu u Svetoj Zemlji pustinjaci, od kojih su u 13. stoljeću nastali redovnici karmelićani. Sebe su prozvali braćom Gospe od brda Karmela i prema njoj njeguju i šire pobožnost. Njezin blagdan počeli su slaviti kao spomen na ukazanje Blažene Djevice Marije sv. Šimunu Stocku (+1265.), kada mu je dala škapular, naplećak koji karmelićani nose kao znak Gospine osobite zaštite, a Benedikt XIII. proširio ga je 1726. na cijelu Crkvu. Pobožnost prema Gospi Karmelskoj ubrzo se proširila i prerasla uski krug redovničke obitelji, a obnovom kalendara blagdan je sveden na neobvezatan spomendan.

Posveta bazilike sv. Marije Velike

(5. kolovoza)

Na rimskom brežuljku Eskvilinu za pape Liberija (+366.) sagrađena je crkva sv. Marije Velike i po njemu prozvana *Liberijanska bazilika*. Pobožna predaja prema kojoj je usred ljeta, 5. kolovoza, na Eskvilinu pao snijeg (što je, navodno, bio povod da je papa Liberije na tom mjestu dao podići Gospinu crkvu) razlog je da je nazivaju i *Gospom Snježnom*. Budući da je bila porušena, crkvu je obnovio i 5. kolovoza 432. posvetio Siksto III., i to u spomen Efeškoga sabora koji je godinu ranije potvrdio da Blaženu Djevicu Mariju možemo zvati Bogorodicom.

Bogoslužje nas kroz ovaj spomendan potiče da promotrimo kako je presveta Djevica bila stan i okrilje Sinu Božjemu.

Ime Marijino

(12. rujna)

Blagdan se najprije slavio u biskupiji Cuenca (Španjolska), što je 1513. godine odobrio papa Julije II. U 17. stoljeću proširen je na čitavu Španjolsku i Napuljsko kraljevstvo. U znak zahvalnosti za oslobođenje Beča od Osmanlija 12. rujna 1683., papa Inocent XI. proširio ga je 1684. godine na cijelu Crkvu i stavio u nedjelju po blagdanu Male Gospe. Papa Pio X. prenio ga je na 12. rujna, a obnovljeni kalendar ga ne spominje. Ivan Pavao II. vratio ga je u kalendar kao neobvezatan spomendan.

Temelj blagdana jest sve ono što je Marija u sebi i za nas, a to predstavlja njezino ime: njezinu bezgrešnost i božansko materinstvo, njezinu ulogu u djelu otkupljenja i njezino konačno proslavljenje.

Gospa Guadalupska

(12. prosinca)

Kraj grada Meksika Gospa se 9., 10. i 12. prosinca 1531. ukazala urođeniku Juanu Diegu i predstavila mu se kao Majka Božja koja njegovu narodu želi objaviti pravoga Boga. Nakon što je na njegovu ogrtaču od agavinih vlakana čudesno nastala Gospina slika, biskup ju je izložio u svojoj kapeli. Na temelju ishoda istraživanja o ukazanju, Benedikt XIV. dopustio je godine 1754. slavljenje blagdana Gospe Guadalupske i odobrio je kao zaštitnicu Meksika, a Pio X. proglasio ju je zaštitnicom Latinske Amerike. Ivan Pavao II. uveo je 22. siječnja 1999. blagdan Gospe Guadalupske, a 28. rujna 2003. proširio ga kao neobvezatan spomendan za cijelu Crkvu.

3. Blagdani Crkve u Hrvata:

Marija, Majka Crkve

(Duhovski ponedjeljak)

Majka Kristova na Kalvariji pod križem postala je i Majkom ljubljenoga učenika i svih Kristovih sljedbenika, tj. njegova otajstvenog tijela – Crkve (Iv 19, 25-27), pa je slavimo i kao *Majku Crkve*, kako ju je 1964. proglasio papa Pavao VI. u prigodi zatvaranja III. zasjedanja Drugoga vatikanskog sabora. Kongregacija za bogoštovlje dopušta 13. siječnja 1979. da se u svim biskupijama na području bivše države Marija Majka Crkve slavi kao blagdan u ponedjeljak po Duhovima, a 8. veljače 2008. potvrđuje njegovo svođenje na neobvezatan spomendan.

Majka Božja Bistrička

(13. srpnja)

U spomen na jubilejno slavlje *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*, započeto 1976. u Solinu i završeno u Mariji Bistrici 9. rujna 1984., hrvatski biskupi uveli su svetkovanje Majke Božje Bistričke za hrvatsko jezično područje, i to kao svetkovinu u Mariji Bistrici, a kao blagdan u ostalim crkvama, što je 12. studenoga 1984. i odobreno. Kongregacija za bogoštovlje 8. veljače 2008. potvrđuje njegovo svođenje na neobvezatan spomendan.

Hrvatsko nacionalno marijansko svetište Marija Bistrica postalo je simbolom zajedništva svih hrvatskih marijanskih svetišta i znakom duhovnoga jedinstva svih Gospinih štovatelja. Blagdanom Majke Božje Bistričke želi se u hrvatskoj vjerničkoj svijesti trajno čuvati i produbljivati sjećanje na kršćansku ukorijenjenost i poticati na duhovnu obnovu, što će pomoći osobnom rastu svakoga vjernika i učvršćivati sveukupno narodno jedinstvo.

Gospa Velikoga hrvatskog krsnog zavjeta

(nedjelja po blagdanu Male Gospe)

12. rujna 1976. u Solinu je proslavljen krsni zavjet hrvatskoga naroda pod Gospinom zaštitom. Pred njezinim je povijesnim spomen-likom, simbolom hrvatske povijesti, vjere i zajedništva koji se otada časti u solinskom prasvetištu, obavljen zavjet vjernosti prvom krsnom zavjetu cijeloga hrvatskoga naroda. Biskupi hrvatskoga jezičnog područja odlučili su da se taj spomendan slavi pod nazivom Gospe Velikoga hrvatskoga krsnog zavjeta.

2. Marijanska pučka pobožnost

Uz liturgijsko štovanje, Crkva je uvijek njegovala i različite pobožne vježbe, nastale u narodu Božjem. Dok Drugi vatikanski sabor potiče članove Crkve da promiču Marijino liturgijsko štovanje, poziva ih u isto vrijeme da njeguju i

marijansku *pučku pobožnost*. To je vjernički stav prema Majci Gospodinovoj i njezinoj ulozi u povijesti spasenja i životu svakoga vjernika, koji se očituje u činima povjerenja i odanosti, hvale i časti, molitve i zaziva, kao i nasljedovanja njezina životnoga stava prema Bogu.

Zašto je nastala?

Uza službeno bogoslužje, već u prvim stoljećima kršćanstva pojavljuju se u Crkvi izvanliturgijski oblici štovanja i pobožnosti, kao što su hodočašća u Svetu Zemlju, na grobove apostolskih prvaka Petra i Pavla te drugih kršćanskih mučenika. Ta hodočašća u ranom srednjem vijeku protežu se i na neka druga svetišta te se s vremenom sve više usmjeravaju prema marijanskima.

Nastanku i razvoju izvanliturgijskih oblika pobožnosti pogodovalo je nepoznavanje bogoslužnih obrazaca i latinskoga jezika na kojemu su se oni odvijali. Budući da se bogoslužje držalo na latinskome jeziku, osobito novopokršteni narodi nisu ga razumjeli, pa im je bogoslužje bilo neshvatljivo i nije moglo zadovoljiti njihove duhovne potrebe. Oltar je daleko, u dnu apside, a svećenik narodu okrenut leđima, pa nazočni nisu ni znali što se na oltaru zbiva. Krajem prvoga tisućljeća isticalo se strahopoštovanje pred svetošću euharistije i naglašavalo kako je vjernik nedostojan pristupiti svetoj pričesti. Ta činjenica udaljavala je vjernike od pričešćivanja do te mjere da je Lateranski sabor 1215. godine naredio ispovijed barem jednom godišnje, kao i pričest o Uskrsu. U bogoslužju je sve potanko određeno, propisano, bez mogućnosti i prostora za kreativnost, spontanost i ostalo što vjernicima može pružiti pučka pobožnost. Koliko god bogoslužje bilo vrhunac i najuzvišeniji oblik iskazivanja hvale Bogu, nije moglo uvijek obuhvatiti sve želje i životne potrebe ni pojedinaca niti okupljene zajednice. Sve je to poticalo vjernike na stvaranje i prihvaćanje pobožnih vježbi koje će zadovoljiti njihove duhovne potrebe. Mnogi izražaji iz njih prešli su s vremenom u bogoslužje, kao što su i brojni marijanski izražaji pobožnosti nastali unutar bogoslužja.

Kako se razvijala?

Nakon Tridentskoga sabora (1545.-1563.) i tijekom 17. i 18. stoljeća, pučka pobožnost proživljavala je svoje zlatno doba koje se pamti po bogatstvu slavlja i svečanosti. Budući da nije aktivno sudjelovao u liturgijskim slavljinama, vjernik se

zadovoljavao drugim oblicima pobožnosti. S pojavom protestantizma, u 16. stoljeću zabacuju se pučke pobožnosti, što doseže svoj vrhunac u doba prosvjetiteljstva, kad su brojne pobožnosti i dokinute. Romantizam i neoklasicizam tijekom 19. stoljeća pripomogli su da ponovno živne, a razdoblje njezine obnove trajalo je gotovo sve do Drugoga vatikanskog sabora.

Marijanska pobožnost doživjela je prije Drugoga vatikanskog sabora svojevrsan procvat. Održavali su se marijanski i mariološki kongresi, a proglašena je i dogma Uznesenja Marijina (1950.). Četiri godine kasnije slavljena je Marijanska godina. Budući da je Sabor prednost dao liturgijskom štovanju, marijanska pučka pobožnost u posaborskom vremenu doživjela je određenu krizu. Zbog toga je crkveno učiteljstvo odlučilo obnoviti izvanliturgijsko štovanje, polazeći od saborskih smjernica. U marijanskom štovanju Pavao VI. prepoznaje mogućnost plodne obnove kršćanskoga života te je stoga nastojao promicati i teološki utemeljiti marijansku pučku pobožnost kako bi bila u skladu s učenjem Crkve. U apostolskoj pobudnici *Štovanje Marije* 2. veljače 1974. pružio je smjernice za obnovu, pročišćavanje, posuvremenjivanje i usklađivanje marijanskoga štovanja s istinskim kršćanskim štovanjem. Svrha je tome bila probuditi u vjernicima svjesnu i djelatnu vjeru koja bi im pružila mogućnost istinskoga kršćanskog življenja.

Kakvo treba biti?

Valjano štovanje Gospe treba biti urešeno hvalom i slavom Trojedinoga Boga, usmjereno na Krista Gospodina, isticanjem djela Duha Svetoga te osjećajem pripadnosti sveopćoj Crkvi. Da bi bilo takvo, marijansko štovanje mora biti svetopisamski utemeljeno, usklađeno s liturgijskim činima, osjetljivo za druge Crkve i crkvene zajednice te voditi računa o vremenu i prilikama življenja. K tome se treba čuvati "pretjerivanja u sadržaju ili u oblicima, koja vode u krivotvorenje nauka". Jednako tako treba izbjegavati "duhovnu tjesnogrudnost koja zatamnjuje lik i poslanje Marijino" (*Štovanje Marije*, 38). Mudra ujednačenost tih krajnosti pripomoći će da štovanje Gospe bude istinsko i temeljito, a svrha mu je proslava Boga i život u skladu s voljom Božjom (*Štovanje Marije*, 39).

Među pobožnim vježbama u hrvatskom katoličkom puku uvriježene su:

1. *Zdravomarija*

Zdravomarija je najraširenija marijanska molitva. Njezina povijest počinje redakcijom Evandjelja po Luki, a završava godine 1568. kad ju je Pio V. uveo u *Rimski časoslov* čime postaje i službenom molitvom opće Crkve. Današnji obrazac potječe iz 1498. godine.

Zdravomarija se sastoji od dvaju dijelova. Prvi je božanski nadahnut, a to su zapravo anđelove riječi Mariji: "Zdravo, milosti puna! Gospodin je s tobom!" (Lk 1, 28) i Elizabetin poklik: "Najblagoslovljenija si ti među ženama! I blagoslovljen plod utrobe tvoje!" (Lk 1, 42). U 6. stoljeću umetnuto je "Marijo" i ušlo kao *Prikazna pjesma* u misno slavlje 4. nedjelje došašća. Krajem 14. stoljeća dodano je "Isus Krist" ili samo "Isus", a takav prvi dio *Zdravomarije* prihvaća godine 1551. sabor u Narboni.

Evandeoskom, hvalbenom dijelu *Zdravomarije* slijedi prošnja: "Sveta Marijo, Majko Božja, moli za nas grešnike sada i na času smrti naše." To je zapravo prošireni zaziv iz *Litanija svih svetih*, koji je tijekom povijesti poprimao različite oblike. U 13. stoljeću susrećemo oblik: "Moli za nas grešnike. Amen", a u 14. stoljeću dodatak: "Sada i na času smrti naše." Drugi dio *Zdravomarije* zapravo je plod iskustva Crkve: vjere u Marijino božansko majčinstvo, znak povjerenja u Marijin majčinski zagovor koji prati kršćanina, slaba i grešna, u tijeku života i smrtnoga časa koji iščekuje. U tim izrazima sažet je važan dio marijanske pobožnosti srednjega vijeka.

Moleći *Zdravomariju* s anđelom pozdravljamo Blaženu Djevicu, s Elizabetom je nazivamo blaženom te se združujemo s Marijom i njezinom otvorenošću Bogu. Tako naša molitva više i nije upravljena njoj, nego zajedno s njom Bogu te se uključuje u molitvu Crkve koja je upravljena Ocu po Sinu u Duhu Svetomu.

2. *Anđeo Gospodnji*

Anđeo Gospodnji ili, kako ga naš puk još naziva, *Pozdrav Gospi* ili *Anđeosko pozdravljenje*, uza *Zdravomariju* i *krunicu*, može se ubrojiti među najraširenije marijanske molitve na kršćanskom Zapadu. To su evandeoske riječi (Lk 1, 26-38) koje predočuju otajstvo Isusova utjelovljenja, a isprepletene su *Zdravomarijama*.

Prve tragove *Pozdravljenja* susrećemo u 5. stoljeću, kad je zvono u smiraj dana pozivalo na prekid rada i molitvu u spomen na utjelovljenje Sina Božjega. Franjevci 1236. godine prihvaćaju *Anđeo Gospodnji* i potiču vjernike da ga mole.

Od davnina zvonjenje ujutro poziva vjernike da na početku novoga dana misli uzdignu k Bogu. Po samostanima su se molile tri *Zdravomarije* ne samo navečer, nego i za prvi čas, ujutro, kad se i zvonilo. To je pridonijelo da se jutarnje *Pozdravljenje* proširi kao i večernje, a sredinom 15. stoljeću uvriježilo se po čitavoj Europi. Tada je u nekim mjestima postojao je običaj zvonjenja o podne, poziv da se vjernici sjete muke i smrti Kristove. Zavisno od mjesta, izgovarale su se tada različite molitve. U 16. stoljeću podnevno *Pozdravljenje* raširilo se gotovo u cijeloj Crkvi.

Molitvu *Anđeo Gospodnji* u današnjem obliku susrećemo prvi put u katekizmu tiskanom 1560. godine u Veneciji.

Papa Ivan XXIII. uveo je *Anđeo Gospodnji* prije apostolskoga blagoslova nedjeljom i blagdanima, što su prihvatili i njegovi nasljednici te ga obogatili kratkim nagovorom i pozdravima. U apostolskoj pobudnici *Štovanje Marije* (1974.) Pavao VI. molitvu *Anđeo Gospodnji* drži pobožnom vježbom i preporučuje da se "običaj njegova moljenja sačuva gdje i kada je to moguće" (*Štovanje Marije*, br. 41). Smatra da tu molitvu ne treba obnavljati, jer "njezina jednostavna struktura, njezin svetopisamski značaj, njezino povijesno podrijetlo, koje je povezuje uz moljenje za očuvanje mira, njezin takoreći liturgijski ritam koji posvećuje razne trenutke dana, njezina otvorenost prema vazmenom otajstvu koja nas navodi da spominjući utjelovljenje Sina Božjega molimo po njegovoj muc i križu budemo privedeni k slavi uskrsnuća, čine da ta molitva, nakon stoljeća, zadržava svoju nepromijenjenu vrijednost i netaknutu svježinu" (*Štovanje Marije*, br. 41).

3. *Kraljice neba*

Kraljice neba uskrсна je marijanska antifona, čiji naslov označuje Majku Isusovu koja sudjeluje u nebeskom uskrsnom kraljevanju svoga Sina. Čini se da je nastala u 12. stoljeću. U starini je bila procesijska antifona i molila se zasebno ili vezano uz određene psalme ili hvalospjeve, a u 13. stoljeću ulazi u franjevački časoslov. Poslijetridentska obnova (1568.) stavlja je u *Rimski časoslov* kao antifonu kojom se zaključuje dnevna molitva časova u uskrsno vrijeme, što traje i danas. To je prošnja Crkve Majci Gospodinovoj da je kod Boga zagovara i usliši njezinu molitvu, a i poziv vjerničkom puku da ne gubi nadu, nego da upravi svoj pogled prema onoj koja je vjerno pratila svoga Sina i sad je s njime u slavi.

20. travnja 1742. Benedikt XIV. određuje da se molitva *Kraljice neba* u uskrsno vrijeme moli mjesto *Andeoskog pozdravljenja*. Za tu prigodu dodan joj je i zaziv s odgovorom i zaključnom molitvom da nam Majka Isusova pomogne svojim zagovorom postići radost uskrsnuća. Kao nekoć na zemlji, ona i u nebeskoj slavi ostaje brižna majka narodu Božjem.

4. *Krunica ili ružarij*

Krunica ili *ružarij* drevna je marijanska molitva. Riječ *ružarij* dolazi od latinskoga *rosarium*, što znači *vijenac od ruža* ili *ružičnjak*. Za vijenac se kaže i *kruna*, pa se ružarij naziva i *krunicom*, što je umanjena od *kruna*. Tako je krunica ili ružarij vijenac ili kruna od *Zdravomarija* u čast Gospi, a sastoji se od niza od 200 *Zdravomarija*, koje *Očenaš* dijeli na 20 desetica nakon kojih se izgovara molitva *Slavaocu*. Za moljenja pojedine desetice razmatra se o jednom od otajstava našega spasenja:

I. OTAJSTVA RADOSTI:

1. Navještenje, 2. Pohođenje, 3. Rođenje Isusovo, 4. Prikazanje Isusovo u Hramu, 5. Našašće 12-godišnjeg Isusa u Hramu.

II. OTAJSTVA SVJETLA:

1. Krštenje na Jordanu, 2. Samoobjavljenje u Kani, 3. Navještaj kraljevstva Božjega i poziv na obraćenje, 4. Preobraženje na gori, 5. Ustanovljenje Euharistije.

III. OTAJSTVA MUKE:

1. Molitva u Maslinskom vrtu, 2. Bičevanje Isusovo, 3. Krunjenje trnovom krunom, 4. Isus nosi križ na Kalvariju, 5. Isusa razapinju na križ.

IV. OTAJSTVA SLAVE:

1. Isusovo uskrsnuće, 2. Isusovo uzašašće, 3. Silazak Duha Svetoga, 4. Uznesenje Marijino, 5. Krunjenje Marijino.

Krunica ima svoje početke u redovničkim zajednicama. Po uzoru na 150 psalama od kojih je satkan *Časoslov*, redovnici i pobožniji puk počeli su krajem 10. stoljeća tijekom dana moliti 150 *Očenaša*. Tako po uzoru na biblijski psaltir nastaje *Psaltir Očenaša*, podijeljen u tri pedesetice. U 12. stoljeću širi se slična praksa moljenja 150 *Zdravomarija*, pa nastaje *Psaltir Zdravomarija*, također razdijeljen u tri

pedesetice. Prihvaćaju ga dominikanci i šire preko marijanskih bratovština, pa nastaje predaja da ga je sv. Dominiku dala Gospa i poučila ga kako moliti.

Litanijskom ponavljanju *Zdravomarija* dodaje se s vremenom i razmatranje evanđeoskih otajstava ili spominjanje Marijinih zasluga i kreposti. Dominikancu Jakovu Sprengeru (+1496.) pripisuju podjelu na otajstva. Njegov redovnički brat Alan de la Roche (+1478.) predlaže da se moli u tri dijela po pet otajstava s razmatranjima za koja kaže da su "duša krunice", pa ga drže utemeljiteljem današnje krunice. Papa Pio V. tumači i potvrđuje bulom *Consueverunt* 15. rujna 1569. takav oblik krunice, koji se sačuvao sve do naših dana. Njezino moljenje posebno se proširilo od 1571. godine, nakon pobjede kraj Lepanta. Pavao VI. pružio je 1974. detaljnije usmjerenje za moljenje krunice i podsjetio na njezine temeljne sastojnice. Ne želeći narušavati već uhodani oblik krunice, Ivan Pavao II. predložio je apostolskim pismom *Krunica Djevice Marije* 16. listopada 2002. novi niz otajstava – otajstva svjetla. Budući da je molitva krunice "razmatranje Kristova lica s Marijom" (*Krunica Djevice Marije*, br. 3), Papa potiče da je "ponovno uzmemo s pouzdanjem u ruke" i iznova je otkrijemo "u svjetlu Pisma, u skladu s liturgijom i u ozračju svoje svakodnevice" (*Krunica Djevice Marije*, br. 43).

Krunica je "evanđeoska molitva" (Pavao VI.), "sažetak svega Evandjelja" (Pio XII.) ili "Biblija siromašnih" (Ivan XXIII.) koja nam ukratko predstavlja glavna otajstva kršćanske vjere i u njih nas prenosi. Tako moleći krunicu umom i srcem hodočastimo u Nazaret, Ain Karem, Betlehem, Jeruzalem, na Jordan, u Kanu, na Tabor... Zaustavljamo se na mjestima navještenja, pohođenja, rođenja, prikazanja i našašća u Hramu, krštenja, svadbe, preobraženja, posljednje večere, muke i smrti, uskrsnuća i uzašašća Isusova, silaska Duha Svetoga... Koliko god bila marijanska, krunica je još više kristološka molitva: u njezinu središtu je Isus i njegovo spasenjsko djelo, s kojim je najtješnje povezana Blažena Djevica. Spasitelj preko nje i ulazi u ljudsku povijest. Kroz muku i smrt na križu dolazi do uskrsnuća i proslave. Moliti krunicu znači razmatrati ta otajstva i time uranjati u povijest ljudskoga spasenja poput Majke Gospodinove.

5. Zdravo Kraljice

Molitva *Zdravo Kraljice* jedna je od najpoznatijih i najraširenijih velikih marijanskih antifona. To je kršćanski himan Marijinu kraljevstvu, a sastavljen je kao ophodna pjesma za blagdan Velike Gospe. U antifonaru sv. Bernarda (+1153.) sredinom 11. stoljeća prvi put susrećemo njezin cjelovit tekst, što navodi na zaključak da ju je on i sastavio.

Od početka 13. stoljeća molitva *Zdravo Kraljice* pjeva se kao završnica dnevne molitve *Časoslova*. Obnovom nakon Tridentskoga sabora 1568. godine moli se na kraju dnevne molitve *Časoslova* od predvečerja blagdana Presvetoga Trojstva do uoči I. nedjelje došašća, a i danas ima tu ulogu tijekom cijele godine, osim u uskrsnom vremenu.

Molitva *Zdravo Kraljice* nastala je u razdoblju kad je među vjernicima prevladavao strah pred Božjim veličanstvom, osobito pred njegovim pravednim sudom na smrtnom času. U to doba vjernički puk prepoznao je u Majci Isusovoj osobitu Odvjetnicu (radi se o sudu, pa je bolje nazvati ju *odvjetnicom* negoli *zagovornicom!*) pred licem Božjim te se njoj obraćao za zagovor. Stoga molitva odiše jezikom povjerenja, srca i ljubavi, a pisana je u množini. Da bi iskazali neograničeno pouzdanje u beskrajnu ljubav, molitelji joj se obraćaju najuzvišenijim imenima. Ona je ostvarila svoj cilj: proslavljena je zajedno sa svojim Sinom, što je i naša težnja. Zato je svojim uznesenjem postala znak svima nama koji smo na putu prema vječnoj Domovini.

6. *Gospine litanije*

Gospine litanije (grč. *litaneia*, a znači *prošnja*, *slijed molitava*) izmjenična su prosna zagovorna molitva od niza zaziva i odgovora, a postale su gotovo nerazdvojiv dodatak krunici. Proizišle su iz bogoslužja. Razvile su se iz *Litanija Svih svetih*, u kojima stoji i poseban zaziv Gospi, a po uzoru na zazive Kristu. Njihov se broj s vremenom množi. Zazivi su uzeti iz svetopisamskih tekstova, iz marijanskoga propovjedničkog materijala i sve brojnijih molitava upravljenih Gospi. Zasebne *Gospine litanije* susrećemo sredinom 12. stoljeća. Od tada pa do 16. stoljeća rabljeni su mnogi obrasci, često međusobno veoma različiti. Odgovarali su uljudbi, duhovnim i materijalnim potrebama mjesta i vremena u kojima su sastavljeni.

Iako nisu nastale u Loretu, krajem 16. stoljeća molile su se u loretskom Gospinu svetištu, iz njega su se proširile po cijeloj Crkvi i po njemu su prozване

Lauretanskima (lat. *Lauretum*, što prevodimo s *Loreto*). Sv. Petar Kanizije ondje ih je čuo, zapisao ih i tiskao u molitveniku *Manuale catholicum* (Ingolstadt, 1587.) i time doprinio njihovu širenju. Njihov izvorni oblik je pročišćen, neki su dijelovi izostavljeni, a neki preuređeni i usklađeni, pa su ostale u uporabi do danas. Klement VIII. odredio je 6. rujna 1601. da se mole u javnim pobožnostima u cijeloj Zapadnoj Crkvi. Time su ostali obrasci izgubili pravo na uporabu, što je prouzročilo njihovo zapuštanje i zaborav. *Lauretanske litanije* ušle su 1874. godine u *Rimski obrednik*, što znači da su se češće koristile. S vremenom su obogaćivane novim zazivima, koji su odraz posebnih situacija i povijesnih zbivanja, pa danas imaju 51 zaziv, raspoređen u 6 skupina: prva tri uzeta su iz *Litanija Svih svetih*, 12 je upućeno Majci, 6 Djevici, 13 je biblijskim i otačkim simbolima upravljeno Gospi, 4 u kojima se moli njezina milosrdna pomoć i 13 upravljenih Kraljici. Završavaju prošnjom *Jaganjče Božji* sa zazivom i molitvom.

Litanijski zazivi Marijini su nazivi i naslovi koji vjerničkom umu i srcu sve više otkrivaju njezinu osobu i dostojanstvo te pozivaju i potiču na razmatranje i meditativnu molitvu. Žele pomoći moliteljima u promatranju Marijina lika i njezina udjela u otajstvu i povijesti ljudskoga spasenja, a tako i u što uspješnijem njezinu nasljedovanju.

1981. godine objavljene su i *Litanije za obred krunjenja lika bl. Djevice Marije*, koje u nekim prigodama mogu zamijeniti *Lauretanske*.

7. Marijanski mjeseci

Marijanskim blagdanima tijekom liturgijske godine, zajednica Isusovih vjernika pridodala je i posebne oblike pobožnosti kroz neke mjesece. Tako se kroz svibanj i listopad okuplja na marijanske pobožne vježbe s molitvama i pjesmama, slavi se i veliča Gospu te se utječe pod njezin zagovor.

Svibanjske pobožnosti izvorno su vezane uz poganske rimske i germanske svibanjske običaje. Stari Rimljani posebno štovanje iskazivali su u proljeće božici cvijeća Flori različitim slavljinama, pa se čini da su njihove običaje preuzeli kršćani i pokršćanili ih: najljepši mjesec u godini posvetili su Blaženoj Djevici Mariji.

Čini se da je prvi na zamisao da Gospi posveti mjesec svibanj došao španjolski kralj Alfonso X. Mudri (+1284.), koji u jednoj pjesmi naziva dobrodošlicu svibnju što nas poziva da slavimo Gospu pjesmama pred njezinim oltarima. Knjižicom *Duhovni*

svibanj (München, 1562.) njemački benediktinac Wolfgang Seidl udara svibnju bogoslovski temelj. Sv. Filip Neri (+1596.) potiče mlade Rimljane da tijekom svibnja Gospine likove kite cvijećem, pjevaju joj pjesme, obavljaju dobra djela i dr.

Svibanjsku pobožnost u današnjem obliku susrećemo početkom 18. stoljeća u Napulju (Italija). Tada se ona učvršćuje, pa imamo i knjižice s molitvama za te zgone. Prvo mjesto zauzimaju razmatranja veronskog isusovca Hanibala Dionisija (+1754.) naslovljena *Marijin mjesec* (1725.). Početkom 19. stoljeća Pio VII. određuje svibanj kao marijanski mjesec, a proglašenje dogme bezgrešnoga začeca godine 1854. svibanjskim pobožnostima daje snažan zamah. No, sve te pobožnosti više su privatnoga negoli javnoga značaja.

U 18. stoljeću svibanjska pobožnost prelazi iz redovničkih zajednica i obitelji u crkve. Početkom 19. stoljeća prodrila je među gotovo sve europske narode, u SAD i dijelove Kine, a krajem 19. stoljeća i u sav katolički svijet. Hrvatima su je 1845. godine donijele milosrdne sestre sv. Vinka Paulskoga svojim dolaskom u Zagreb.

Nakon što je Drugi vatikanski sabor dao prednost liturgijskim slavljinama pred pučkom pobožnošću, svibanjska pobožnost opada, čemu doprinosi i liturgijska obnova. Svibanj se, naime, često poklapa s uskršnim vremenom, s kojim nije uvijek lako uskladiti svibanjsku pobožnost koja bi morala biti protkana svetopisamskim čitanjima dotičnih dana s posebnim osvrtom na mjesto i ulogu Blažene Djevice Marije. Tako usklađena s bogoslužjem, svibanjska pobožnost izvrsna je prigoda za razmišljanje o Majci Gospodinovoj i njezinu poslanju.

Svibnju, mjesecu cvijeća, odgovara *listopad* – mjesec sabiranja plodova, koji je u 18. stoljeću također postao marijanskim mjesecom. To je povezano s uspostavom blagdana krunice, nakon izvojevanje pobjede pripisane Mariji koja je upravo po molitvi krunice zazvana u pomoć. Taj blagdan, na koji se pripravljalno kroz prethodećih 15 subota, proširen je na čitav listopad molitvom krunice. To su posebno promicali dominikanci, najprije u Španjolskoj i Francuskoj, a zatim se proširilo po čitavu katoličkom svijetu, čemu su doprinijela i lurdski ukazanja. Glavni promicatelj mjeseca krunice bio je papa Leon XIII. koji je 1883. godine naredio da se svakoga dana moli krunica s litanijama i euharistijskim blagoslovom u javnim crkvama.

Iako posaborska obnova Majci Gospodinovoj daje dostojno mjesto tijekom cijele liturgijske godine, vjerničke oči na nju u posebno usmjeruje u "mjesecu" iščekivanja Isusova rođenja, u *došašću*. Cijelo to vrijeme, a osobito u devetnici pred

Božić, misni obrasci marijanski su obilježeni do te mjere da se s pravom može reći da su to marijanski dani došašća, a usmjereni su prema otajstvu utjelovljenja i rođenja Isusova. A Marija je najljepši primjer kako iščekivati, "budni u molitvi i raspjevani u pjesmi", susret sa Spasiteljem koji dolazi.

8. *Gospine subote*

Majci Gospodinovoj posvećena je i *subota*. To ima svoje početke krajem 8. stoljeća u samostanima, a čini se da je presudnu ulogu u tome odigrao Alkuin, irski benediktinac. Sedam zavjetnih misa, naime, trebalo je rasporediti za sedam dana u tjednu, a posljednja je morala biti "svete Marije", što je praktično padalo u subotu. U 11. stoljeću to se gotovo posvuda uvriježilo, kao i moljenje *Gospina časoslova* subotom.

Običaj posvećivanja subote Gospi raširio se i po drugim redovničkim obiteljima. Različite sinode u 14. stoljeću u više su navrata potvrdile i subotnji post u čast Gospe. Obnova nakon Tridentskoga sabora (1545.-1563.) ostavila je za subotu slobodu izbora *Malog oficija* i "mise sv. Marije", a obnova nakon Drugoga vatikanskog sabora (1962.-1965.) omogućila je da se spomen Blažene Djevice Marije "u subotu" može češće slaviti, povećala je broj misnih obrazaca i svetopisamskih čitanja te obnovila molitvene tekstove, osobito *Zbirkom misa o bl. Djevici Mariji* (1987.).

Mnoge vjerničke zajednice slave subotu kao uvod u nedjelju, koja je spomendan Isusova uskrsnuća. Pritom imaju pred očima Majku Gospodinovu koja je na Veliku subotu, dok je Isusovo tijelo ležalo u grobu, puna vjere i nade budno iščekivala njegovo uskrsnuće. To na neki način upozorava da je ona trajno nazočna u životu Crkve.

Nakon fatimskih ukazanja (1917.) razvila se pobožnost *pet prvih subota*. Gospa ih je preporučila i obećala da će se na posljednjem času zauzeti za vjernike koji to prihvate. Prema riječima vidjelice s. Lucije (+2005.), pet je subota zbog pet vrsta grijeha i pogrda prema bezgrešnom Srcu Marijinu: protiv bezgrešnoga začeca, Marijina djevičanstva, božanskoga materinstva, zlodjela onih koji u duše unose ravnodušnost, zablude ili mržnju prema Gospi te uvrede onih koji javno obeščašćuju Gospine slike. Pobožnost se sastoji od ispovijedi, pričesti, moljenja dijela krunice i 15 minuta razmatranja o jednom otajstvu spasenja. Sve to za svrhu ima obnovu pameti i

srca po uzoru na Srce Sina i Majke. Tako pravo štovanje Srca Marijina znači svaki dan svoj križ uzeti na sebe i slijediti Isusa po uzoru Marijinu, koje srce gori iz ljubavi prema Isusu i svima onima koji su po vjeri postali njegova braća i sestre.

9. Najstarija molitva Gospi

Pod tvoju obranu najstarija je molitva upravljena Gospi, a raširena je i na kršćanskom Istoku i na Zapadu. Potječe iz sredine 3. stoljeća, sačuvana je na grčkom, a zapisana na papirusu pronađenom početkom 20. stoljeća u Egiptu. To je skupna molitva Gospi izravno upravljena iz dubine srdaca vjernika koji proživljavaju teška iskušenja, što potiče na zaključak da je ranije korištena u bogoslužju. Iz sadržaja se vidi da je zreo plod vjere i pobožnosti kršćanske zajednice. Zajednica koja moli osjeća se sigurnom i računa na Marijinu majčinsku dobrotu, pa izražava uvjerenje da ih ona neće odbiti u potrebi.

Osim povijesne, molitva *Pod tvoju obranu* ima dogmatsku i liturgijsku vrijednost. Svjedoči da je i prije Nicejskoga sabora (325.) postojao određeni oblik štovanja Gospe prošnjom, a i da se rabio izraz Bogorodica koji je prihvaćen godine 431. na saboru u Efezu. Iako je izravno upravljena Majci Isusovoj, teži da se uskladi sa zahtjevima bogoslužnoga štovanja. Ušla je najprije u bizantsko, pa u rimsko bogoslužje, a danas je u *Časoslovu* kao jedna od zaključnih antifona dnevne molitve časova.

Najstarija molitva Gospi na hrvatskom jeziku potječe iz 12. stoljeća, a ispisana je pomlađenim starohrvatskim jezikom i pismom na prvoj stranici sakramentara, obrednika poznatoga kao *Kijevski listići* (10. st.), a glasi:

”Zaštiti Gospodi rabi svoje mirnimi zapovidmi, i upravjućes v zastuplenie blaženei Marii, i ot vseh supostat naših stvori ny bez pečali. Gospoda radi našego...”

Na današnjem hrvatskom glasila bi:

”Štiti, Gospodine, sluge svoje miroljubivim odredbama, i nas koji se pouzdajemo u zagovor Blažene Marije učini sigurnima pred svim našim neprijateljima. Po Gospodinu našem...”

10. Hodočašće

Hodočašće je jedan od najstarijih oblika pučke pobožnosti i izvanliturgijski bogoštovni čin, pobožno pohođenje ili putovanje vjernika u neko svetište, u kojemu će po vjeri ostvariti susret s Bogom. Riječ *hodočašće* dolazi od imenice *hod* i glagola *častiti*, a znači svojim hodom do svetišta iskazivati čast i hvalu Bogu. Budući da su svetišta u Crkvi većinom marijanska, Majka Gospodinova postaje u nekom smislu nerazdvojiv dio hodočašća. Hodočasnik se susreće s Bogom po njezinu zagovoru, uvjeren da ona i iz nebeske slave vodi o nama brigu i želi da činimo ono što nam Isus nalaže. Stoga je gotovo nemoguće govoriti o hrvatskim hodočašćima, a pritom ne imati na umu i Majku Isusovu. Hodočasnici idu u marijanska svetišta "zato što znaju da je tamo Isusova Majka kao u svoje vrijeme u Kani; a gdje je ona, tamo je i njezin Sin" (Ivan Pavao II.).

Iz *duhovne potrebe* vjernik *traži* Boga, želi se s njime susresti da bi ga častio, hvalio i slavio, da bi mu se klanjao. Svoj hod i napor putovanja prikazuje Bogu kao molitvu i žrtvu u želji da u svetištu uspostavi što istinskije zajedništvo s njim. Hodočasti se najčešće za pokoru, radi stjecanja oprosta ili molitve za duhovna ili materijalna dobra, kao zavjet ili zahvalu za uslišanja i primljene milosti i dr. Pod Gospinim okriljem vjernik ojačava svoju vjeru i osvježuje se u ljubavi prema Bogu i bližnjemu.

Kao oblik pobožnosti hodočašća susrećemo gotovo u svim religijama. Kao izraz štovanja ukorjenjuje se i u kršćanskoj praksi te zahvaća sve slojeve društva. Iako ih Crkva ne naređuje, ipak priznaje njihovu vrijednost.

Nakon Isusova uskrsnuća, kršćansko štovanje usredotočeno je na Kristovu proslavljenju osobu. Došao je čas "kad će se istinski klanjatelji klanjati Ocu u duhu i istini" (Iv 4, 23). Iako ta činjenica kao da u pitanje stavlja bogoslovni temelj hodočašća, Crkva hodočašće iz pobožnosti u svetišta uvijek drži istinskim iskazom vjere. Čovjekov životni put prijelaz je iz ovoga svijeta u vječnost, "jer ovdje nemamo trajnog grada, nego tražimo budući" (Heb 13, 14). Tako je hodočašće tipičan oblik hoda vjere koji su pozvani proći Crkva i svaki njezin član: nadići ovozemaljske stvarnosti i pogled usmjeriti prema vječnim vrjednotama. Crkva je hodočasnički narod Božji koji, pod vodstvom Krista Otkupitelja, putuje prema novom nebu i novoj zemlji (usp. 2 Pt 3, 13) u koje je Majka Isusova već stigla, a hodočašće je njegova slika.

Po uzoru na svoga Gospodina, i prva kršćanska zajednica rado dolazi na sveta mjesta, posebno ona u Jeruzalemu koja su posvećena njegovom mukom, smrću i uskrsnućem, kao i ona vezana uz život Blažene Djevice Marije. Hodočašća u Svetu Zemlju razmahuju se osobito nakon što je sv. Jelena, majka cara Konstantina, 326. godine na mjestima Isusova rođenja, uzašašća i uskrsnuća dala sagraditi crkve.

Tijekom prvoga tisućljeća hodočašća su povlastica imućnijih, a njihovu razvoju doprinosi pokornička praksa. Pri kraju prvoga tisućljeća, naime, hodočašćenje je uvedeno kao sredstvo sakramentalne zadovoljštine. Oproštenje se postizalo stupanjem u određeno svetište, a udaljenost svetišta ovisila je o težini grijeha.

Razvoju hodočašća doprinose i oprosti koje crkvene vlasti dodjeljuju određenim svetištima, kao i uvođenje jubileja, počevši od prve jubilejne svete godine 1300. u Rimu, a kasnije i u drugim mjestima. U novije doba masovnijem hodočašćenju doprinosi i razvoj prometnih sredstava koja omogućuju brži hod, a hodočašća poprimaju suvremeni oblik.

Budući da je hodočašće po svojoj naravi redovito povezano uz žrtve i odricanja, uvijek je pokornički čin. Ranije je bilo vezano uz tegobe i nesigurnosti putovanja i opasnosti koje su nepoznati krajevi sa sobom nosili, a danas ga doživljavamo drukčije jer je turizam stvorio nov način obilaženja i razgledavanja pojedinih mjesta i zemalja. Stoga je i pojam hodočašća postao širi, a nerijetko nestaje i njegova pokorničkog vida. Hodočašće tako može biti svojevrsna duhovna obnova, ali jednako tako i turizam i razonoda. Stoga crkveno vodstvo preporučuje promatranje znakova vremena i u skladu s njima hodočašća pripremljati i tako ih organizirati da služe izgradnji i odgajanju vjerničke zajednice.

V. MARIJANSKA SVETIŠTA

Gotovo u svim religijama i u svakom razdoblju ljudske povijesti nailazimo na *sveta mjesta* koja su cilj brojnih posjetitelja, a mi ih vjernici nazivamo *svetištima*. Za njih je uvriježen i naziv *prošteništa*, što dolazi od pojma *oprost*, koji Crkva nudi

vjernicima, ili od glagola *prositi*, u značenju *tražiti, moliti*. Iako vjerujemo da je Bog posvuda nazočan i možemo mu se klanjati u duhu i istini, na svetim mjestima osjećamo osobitu Božju blizinu.

Crkveni zakonik "nazivom svetište označuje crkvu ili drugo sveto mjesto kamo mnogobrojni vjernici, iz osobita razloga pobožnosti, hodočaste s odobrenjem mjesnog ordinarija" (kan. 1230). Da bi neko sveto mjesto moglo biti svetište, u njemu se mora vjerno navješćivati Božja riječ, prikladno promicati liturgijski život, osobito euharistijskim i pokorničkim slavljima, i njegovati odobreni oblici pučke pobožnosti (kan. 1234, 1). Ako u neko svetište hodočasnici *prestaju* dolaziti, ono prestaje biti svetište. Njegovu opstojnost ne može opravdati hodočašće, drevnost ili umjetnička vrijednost neke crkve.

Zašto marijanska svetišta?

U prvim stoljećima *nema* marijanskih crkvi ni svetišta, osim onih u Isusovoj i Marijinoj domovini, a vjernički spomen Majke Isusove izražava se isključivo u bogoslužju. Prve crkve posvećene Gospi susrećemo u 4. stoljeću.

Zašto marijanska svetišta nastaju i razvijaju se? Na to utječe i marijanska pobožnost. Moramo ponajprije imati u vidu Marijinu ulogu u Božjem djelu spasenja: Sin Božji po njoj postaje čovjekom. Osim toga, *relikvije* (ostaci tijela nekog sveca ili blaženika, njegove odjeće ili predmet koji je u uskoj vezi s njim – a budući da im se pridaje čudotvorna moć, zovu ih i *moćima*) koje su čuvane i čašćene u nekim crkvama, privlačile su hodočasnike. Slično se događa i s Gospinim slikama koje se izlažu na čašćenje. U pojedinim svetištima događaju se *čudes*a i iznimne *milosti* što se pripisuju zagovoru Majke Gospodinove i privlače nove hodočasnike. Kao zadovoljštinu za grijeh nekad je trebalo hodočastiti u određeno svetište, a u određene dane mogao se postići i oprost. Neka svetišta nastaju kao zavjet pojedinaca i zajednica ili se grade u spomen, a u novije doba njihov nastanak gotovo je uvijek vezan uz Gospina *ukazanja*.

Kada i kako nastaju?

O nastanku Gospinih svetišta na kršćanskom Zapadu nalazimo povijesne isprave tek od 11./12. stoljeća, a poseban procvat doživljavaju u razdoblju između 14. i 17. stoljeća. Dok protestanti odbacuju štovanje Gospe i uništavaju njezina svetišta,

kipove i slike, katolici u brojnim europskim krajevima podižu nova svetišta koja u očuvanju vjerskoga života igraju veliku ulogu.

Krajem 15. st. otkrivena je Amerika (1492.), a u novootkrivenim krajevima misionari šire pobožnost prema Majci Gospodinoj. Gotovo svaka američka nacija ima svoje marijansko nacionalno svetište, usko vezano uz svoju kršćansku povijest.

Na brdašcu Tepeyaku kraj grada Meksika Gospa se 9., 10. i 12. prosinca 1531. ukazuje domorodcu Juanu Diegu (+1548.). Predstavlja mu se kao Majka Božja i traži da joj se ondje sagradi crkva, što je i učinjeno nakon što se na Diegovu ogrtaču pokazala Gospina slika nastala na prirodno neprotumačiv način. Na Tepeyacu je ubrzo sagrađena kapela, 1622. godine veća crkva, a 1709. današnja stara te, napokon, moderno svetište Gospe Guadalupske. To je najveće latinoameričko Gospino svetište i najposjećenije marijansko prošteništa na svijetu koje posjećuje više od 20 milijuna hodočasnika godišnje.

Pobožna predaja pripovijeda kako 1630. godine kola s kipom Bezgrešne za neku kapelu nisu mogla krenuti dok kip nisu iskrcali s njih. Zatim je ondje za nj sagrađena kapelica, 1754. crkva, a gradnja današnjega svetišta započeta je 1887. godine i završena 1930. Oko njega se razvio grad Lujan, pa je po njemu svetište i prozvano *Gospom od Lujana*. To je nacionalno argentinsko marijansko svetište u kojemu se svake jeseni oko Gospina kipa okupljaju i hrvatski iseljenici.

Mali Gospin kip izvukli su godine 1717. iz rijeke u mreži brazilski ribari i prozvali ga Gospom od Ukazanja (portug. *Aparecida*). Za nj sagrađe kapelu, a zatim veću crkvu, da bi 1950. počeli graditi novu, današnju veliku baziliku, najveću crkvu na svijetu nakon vatikanske bazilike Sv. Petra, a završili s gradnjom 1980. kada ju je posvetio Ivan Pavao II. To je brazilsko nacionalno marijansko svetište u Aparecidi.

Gospina svetišta u Europi

Počeci brojnih većih Gospinih svetišta vuku korijenje iz vremena u kojemu je teško utvrditi što je povijest, a što pobožna legenda. Tako se Francuska hvali da njezinih desetak marijanskih svetišta potječe iz razdoblja prije 6. stoljeća. Međutim, svetište u Chartresu, poznato je kao hodočasničko središte tek od 10. stoljeća. Početke štovanja Gospe od Fourvièresa u *Lionu* predaja pripisuje sv. Fotinu (+177.), a povijest govori o kapeli Crne Gospe koja se ondje štuje tek u 9. stoljeću.

Italija se diči drevnim i poznatim Gospinim svetištima kao malo koja zemlja. Prema predaji, početci torinskoga svetišta Gospe Tješiteljice sežu do mjesnoga biskupa sv. Maksima (+423.), koji bizantsku ikonu dobiva na dar od sv. Euzebija. Isprava iz 1160. godine svjedoči da ikona Gospe od sv. Luke dolazi na brežuljak Straža ponad Bolonje, a njezino autorstvo predaja pripisuje sv. Luki evanđelistu. Isprava o nastanku tih svetišta nema, a teško je prihvatiti i pripovijesti o njima. Slično je i sa svetištem u *Loretu* ("Brežuljku Lovora"), najvećim talijanskim Gospinim i nacionalnim marijanskim prošteništem, koje svoje početke ima krajem 13. stoljeća. Prema pobožnoj predaji, kuća u kojoj je Majka Isusova živjela u Nazaretu kad ju je pohodio anđeo, čudesno je 10. prosinca 1294. završila u Loretu. Budući da je to bila "najveća" relikvija iz Isusove domovine, u doba kad se u nju nije moglo hodočastiti jer je bila pod osmanlijskom vlašću, Loreto je bilo najveće hodočasničko stjecište na europskom kontinentu, "prvo međunarodno svetište posvećeno Blaženoj Djevici Mariji i istinsko marijansko srce kršćanstva" (Ivan Pavao II.). Idealno zamjenjuje Isusovu domovinu, jer pobožna predaja o nazaretskoj kući konkretno podsjeća na Isusovo utjelovljenje i skroviti život sv. Obitelji.

Ni tradicionalni izvještaj o nastanku španjolskoga nacionalnog svetišta Gospe od Stupa u *Zaragozi*, prema kojemu se Gospa oko 70. godine apostolu Jakovu Starijem ukazuje na stupu, nije lako prihvatiti. Prva povijesna svjedočanstva o Gospinoj crkvi u Zaragozi sežu u 10. stoljeću, a o ukazanju sv. Jakovu izvješćuje neki monah tek u kodeksu iz 14. stoljeća.

Prvi tragovi o katalonskom Gospinu svetištu u *Montserratu* sežu u 9. stoljeće. Nastaje od kapele koju su sagradili pustinjaci koji se ondje počinju naseljavati krajem 8. stoljeća da bi život provodili u molitvi i pokori. Ta dva veća španjolska svetišta cilj su brojnih hodočasnika.

Gospino svetište u *Einsiedelnu*, "srcu katoličke Švicarske", utemeljuju benediktinci krajem 9. stoljeća. Današnja crkva u sklopu samostana koja uokviruje "kapelu milosrđa" s crnim kipom Gospe s Djetetom iz 1466. godine, započeta je godine 1719., a rese ju brojni umjetnički kipovi i slike poznatih majstora. Od 14. stoljeća postoje zapisi o hodočašćima u to svetište, kamo u novije vrijeme hodočaste i brojni hrvatski iseljenici.

Prema predaji, početci najpoznatijega Gospina svetišta u Bavarskoj, u *Altöttingu*, sežu do sv. Ruperta (+718.), koji ga je utemeljio. Gospinu kapelu sa

samostanom u 9. stoljeću dao je sagraditi car Karlo Veliki. Crni kip Gospe s Djetetom u naručju iz 13. je ili 14. stoljeća, a ističe se usred bogato izrađena srebrna oltara u kapeli svetišta.

Najposjećenije njemačko svetište Tješiteljice žalosnih u *Kevelaeru* nastaje u 17. stoljeću. Najprije je 1645. godine sagrađena zavjetna kapela, a g. 1864. trobrodna Marijina bazilika u koju hodočaste i vjernici iz Nizozemske, susjedne Belgije i iz Luksemburga.

Nastanak austrijskoga svetišta u *Mariazelli* predaja povezuje s benediktinskim monahom Magnusom, koji 1157. godine donosi kip Gospe s Djetetom i ondje se nastanjuje. Moravski knez Henrik Vladislav početkom 13. stoljeća gradi crkvu, a hrvatsko-ugarski kralj Ljudevit Anžvinac, koji onamo hodočasti 1370. godine, gradi zavjetnu kapelu u kojoj je Gospin kip. Tako s vremenom Mariazell prerasta u svetište "Velike Majke Austrije, Majke slavenskih naroda i velike ugarske Gospodarice", naroda koji su u nj hodočastili a neko su vrijeme bili u istoj državi.

Najpoznatije poljsko svetište je ono Crne Gospe na brežuljku Jasna Gora kraj *Czestochowe*, "marijansko srce" katoličkih Poljaka i poljsko nacionalno svetište. U njemu se časti stara ikona Gospe s Djetetom (6.-9. st.). Pobožna predaja drži da ju je izradio sv. Luka, a sv. Jelena donijela je u 4. stoljeću u Carigrad. Iz Belza na Jasnu Goru donio ju je 1382. godine vojvoda Ladislav iz Opola i doveo redovnike pavline za njezine čuvare. Kraj Gospine kapele 1430. godine sagrađeno je veličanstveno svetište. Ubrzo je postalo meta brojnih hodočasnika, središte vjere i otpora tuđinu, a slika Crne Gospe simbol patnji i stradanja poljskoga naroda.

Novija Gospina svetišta

Lurdsko svetište (Francuska) najposjećenije je marijansko svetište u Europi, a pohodi ga do sedam milijuna hodočasnika godišnje. Ondje se, u masabjelskoj špilji, od 11. veljače do 25. ožujka 1858. djevojčici Bernardici Soubirous u 18 navrata ukazala Gospa i pozvala svijet na obraćenje, molitvu i pokoru. Predstavila se kao "Bezgrešno Začeće". U špilji čudesno provreli izvor postao je cilj mnogih hodočasnika, posebno bolesnika. Gornja crkva ponad špilje sagrađena je 1871. godine, a donja, crkva Kraljice sv. Krunice, dovršena je 1889.

Fatimsko svetište u Portugalu jedno je od najpoznatijih Gospinih svetišta u svijetu. Ondje su Lucija dos Santos (8 g.) i njezini rođaci Franjo (7 g.) i Hijacinta

Marto (6 g.), između 13. svibnja i 13. listopada 1917. svakog 13. u mjesecu imali ukazanja "Gospođe u bjelini". Predstavila im se kao Gospa od Krunice i pozvala svijet na obraćenje, molitvu, pokoru, štovanje Srca Marijina i mir. Strahote I. svjetskog rata pojačale su dramatičnost tih poruka, osobito glasovitih triju tajni, od kojih je dio treće ostao poznat jedino Papi. Kraj ulaza na svetišni trg, 2007. godine sagrađena je moderna crkva Presvetoga Trojstva, a u dnu je 1928. godine započeta i 1953. završena trobrodna bazilika Sv. Krunice. Po strani trga natkrov je s kapelicom na mjestu Gospina ukazanja, kamo hrle hodočasnici sa svih kontinenata.

Lurdskim i fatimskim ukazanjima mogli bismo dodati i ona u Knocku (Irska) 1879. godine, Banneuxu (Belgija) 1933. i u Beauraingu (Belgija) od 1932.-1933. godine, o kojima glas nije toliko raširen pa su i svetišna zdanja u njima skromnija. U Knocku je tako nedaleko od mjesta ukazanja 1976. godine sagrađena nova velika crkva, kod Djevice Siromaha u Banneuxu uređene su kapela i veće prostorije za slavlja na otvorenom i zatvorenom, a slično je i kod Gospe u Beauraingu.

Hrvatska Gospina svetišta

Kako je rasprostranjen hrvatski narod diljem Lijepe naše, slično su razasuta i marijanska svetišta. Remetski pavlin Andrija Eggerer (+1672.), za Hrvatsku kaže da je "uistinu marijansko kraljevstvo" (*Regnum Croatiae – vere Marianum*), a hrvatska marijanska svetišta "milosne ljekarne". O vremenu i načinu nastanka tolikih svetišta podateci su veoma oskudni.

Prva je među Hrvatima poznata crkva posvećena Gospi, podignuta na području stare hrvatske države, ona u Solinu. Gradi je hrvatska kraljica Jelena (+975.) kao mauzolej hrvatskih kraljeva. Don Frane Bulić otkrio je 1878. temelje crkve i natpis s Jelenina sarkofaga. O tisućljeću crkve, 1976. godine odliven je u srebru i zlatu i u crkvu postavljen najstariji poznati Gospin lik u hrvatskoj umjetnosti, simbol naše povijesti i vjere. Za hodočašća hrvatskih katolika u Rim 1979. godine blagoslovio ga je Ivan Pavao II. i prozvao *Hrvatskom Gospom Hodočasnicom*. On, naime, putuje po hrvatskim crkvama i na taj način povezuje nas i našu vjeru. Isti papa 4. listopada 1999. posjetio je solinsko svetište gdje se susreo s hrvatskom katoličkom mladeži. Na korijenima Jelenine crkve danas je svetište Gospe od Otoka, sagrađeno 1878. i odlikovano naslovom *Hrvatskoga Gospina prasvetišta*.

U 11. stoljeću sagrađena je crkva sv. Marije u Biskupiji kraj Knina, koja je neko vrijeme bila stolnica "hrvatskog biskupa", kancelara na kraljevskom dvoru. Njezini temelji, koje 1885. godine iskapa "otac hrvatske arheologije" fra Lujo Marun (+1939.), svjedoče o hrvatskom kralju Zvonimiru koji ju je 1078. dao sagraditi. Tu je danas spomencrkva sv. Marije, podignuta 1938. godine kao "zadužbina cijeloga hrvatskog naroda" prema nacrtu kipara Ivana Meštrovića (+1962.), koji je za nju izradio i kip Gospe s Djetetom. Ondje je 14. svibnja 1892. fra Lujo Marun otkrio najstariji poznati Gospin lik u hrvatskoj umjetnosti, reljef Moliteljice u zabatu kamene pregrade koja je dijelila crkvenu lađu i oltar.

Tijekom 11. stoljeća nastaje i svetište Majke Božje Goričke kraj Baške na otoku Krku. Nalazilo se u Goričicama u Jurandvoru, a od 15. stoljeća je na mjestu gdje je i danas, na Gradu. U njemu se časti kip Gospe s Isusom u krilu, rad iz 16. stoljeća.

"Hrvatski Nazaret", svetište Majke od Milosti na Trsatu, jedno je od najvećih i najpoznatijih hrvatskih marijanskih svetišta s neprekinutom tradicijom hodočašćenja. Svoje početke ima u predaji o dolasku Gospine kućice iz Nazareta 10. svibnja 1291. Nakon njezina odlaska u Loreto poslije "tri godine i sedam mjeseci", knezovi Frankopani grade na Trsatu kapelu kraj koje oko 1430. izrasta prostrana crkva. Ondje se oko slike Majke od Milosti od davnina okupljaju Gospini miljenici iz mnogih hrvatskih krajeva, ali i iz Slovenije i Italije, jer Gospa je majka svima i ne poznaje razlike među narodima i jezicima. Sliku Gospe Dojilje svetištu je 1367. godine po fra Bonifaciju Napuljcu poslao papa Urban V. kada je u Loretu vidio vjeru Hrvata i njihovu ljubav prema Gospinoj kućici. Biskup Juraj Marotti okrunio ju je zlatnom krunom dobivenom iz Vatikana 1715. godine. To je prva okrunjena Gospina slika izvan Italije.

Već je u 12. ili 13. stoljeću u Vrpolju kraj Šibenika postojala Gospina crkva koju stare isprave nazivaju "crkvom Blažene Gospe Stomorije" ili Gospe Vrpoljačke. Na njezinu mjestu 1721. grade današnju crkvu, proširenu 1939. godine pobočnim lađama. Pri svetištu je 1360. ustanovljena i Gospina bratovština koja je o njemu vodila skrb. Slika Gospe s Djetetom u srebrnu oklopu usred oltara naslikana je 1383. Uz Sinj, neko vrijeme bilo je to najveće okupljalište naroda Božjega na hrvatskom Jugu.

Svetište Gospe Remetske, najstarije zagrebačko zavjetišće Mariji i prvo Gospino svetište u Pavlinskom redu, gdje od 1959. godine karmelićani žive svoje marijansko nadahnuće i šire ga među pukom, ima svoje početke u dolasku redovnika sv. Pavla pustinjaka u 13. stoljeću. U Gospi Remetskoj narod Božji prepoznao je "najvjerniju Odvjetnicu Hrvatske", a poglavar remetskoga samostana bio je neko vrijeme redovitim zastupnikom Hrvatskoga sabora.

Početak svetišta na umjetno nasutu otočiću kraj Perasta u Boki Kotorskoj predaja stavlja u 1452. godinu kad je, navodno, na pučini pronađena Gospina slika. Te ju je godine zapravo naslikao Lovre Marinov Dobričević (+1478.). Domaći majstori podigli su 1630. godine skladnu kamenu crkvu Gospe od Škrpjela. Njoj je 1725. nadodana višekutna apsida s osmerokutnom kupolom, u kojoj oltar resi slika Gospe s Djetetom Lovre. "Hrvatsku Sikstinsku kapelu" oslikao je Peraštanin Tripo Kokolja (+1713.) nizom teoloških tema prema zamisli nadbiskupa Andrije Zmajevića (+1694.). Gospa na otočić privlači vjernike različitih vjerezakona i one koji ne vjeruju.

Voćinsko Gospino svetište, sagrađeno u 15. stoljeću, spomenica je povijesti nevolja i stradanja, pobjeda i radosti pučanstva slavonskoga kraja. Preživjelo je osmanlijsku vladavinu i upamtilo teške nevolje i stradanja. U njemu je tijekom 18. stoljeća Majka Isusova svojim štovateljima pokazala posebnu zagovorničku blizinu. Iz 1779. godine je i slika Gospe od Utočišta koja se ondje časti, a Ivan Pavao II. okrunio ju je 7. lipnja 2003. zlatnom krunom. Nakon što je 1944. godine uništena, crkva 20 godina nije smjela biti obnavljana, ali su je opet 13. prosinca 1991. sa zemljom sravnili srpski pobunjenici. Završava se njezina obnova.

Krajem 15. ili početkom 16. stoljeća nastaje crni kip Majke Božje Bistričke. Čašćen u crkvi na Vinskom vrhu, zazidan je u zidu župne crkve u Mariji Bistrici da ga Turci ne bi obeščastili, a ponovno je 1684. otkriven te izložen na štovanje. Kad je obnovljeno prema planu Hermana Bollèa (+1926.) krajem 19. stoljeća, svetište je dobilo današnji izgled. Nakon međunarodnih Gospinih kongresa u Zagrebu i Mariji Bistrici 1971. godine, hrvatski katolici onamo rado hodočaste, a bistričko svetište simbolizira zajedništvo svih hrvatskih marijanskih svetišta, odsjaj je ljubavi i pobožnosti hrvatskih katolika prema Majci Isusovoj i znak njihova duhovnoga jedinstva. Hrvatski biskupi proglasili su ga 3. prosinca 1971. hrvatskim nacionalnim

svetištem, a Ivan Pavao II. pohodio ga je 3. listopada 1998. i u tom prigodom blaženim proglasio kardinala Alojzija Stepinca.

U Olovu se Gospina crkva spominje u 14. stoljeću. Najpoznatije i najposjećenije Gospino svetište na Balkanu u 16. i 17. stoljeću okupljalo je od Jadrana do Mađarske i Bugarske ne samo katolike nego i pravoslavne i muslimanske vjernike. Zapalili su ga Osmanlije 1704. godine. Uništena je crkva, ali je puk i dalje onamo dolazio i okupljao se na molitvu, i tako sve dok 1887. nije napravljena drvena, a 1936. godine kamena crkva zalaganjem fra Luje Zloušića (+1969.), a prema nacrtu Karla Paržika. Taj kraj ostao je gotovo bez katolika pa se u Komušini razvija svetište Gospe od Kondžila. Prvi pisani podatak o njemu i staroj čudotvornoj Gospinoj slici u njemu susrećemo 7. rujna 1779.

Počeci Gospina svetišta na otočiću Zečevu nedaleko od Nina sežu u 1516. godinu. Slučaj ukazanja Jeleni Grubišić, koje je potvrđeno suženjem Gospina kipa pred očima svjedoka, ispitao je i osvjedočio se o njegovu istinitost ninski biskup Juraj Divnić (+1530.) te odredio da se otada slavi i blagdan *Prikazanja Gospe od Zečeva*. Da bi zaštitili Gospin kip od Osmanlija, prenijeli su ga 1587. godine s otočića u ninsku stolnicu, gdje i danas Gospa okuplja čitavu zadarsku nadbiskupiju, osobito u ponedjeljak pred blagdan Uzašašća.

Na mjestu dubrovačkoga svetišta Gospe od Milosrđa crkva se spominje prvi put 1573./74., a krajem 16. stoljeća na njezinu mjestu sagrađena je prostranija crkva, koja je početkom 17. stoljeća obnovljena i povećana. Oštetio ju je potres 1667. godine, a grom 1721. Nakon obnove 1913./14. dobila je današnji izgled. Dubrovački slikar Pere Matlei izradio je 1721. za nj sliku dubrovačke "Velike Proteturice", kako je naziva Ivo Vojnović.

Počeci svetišta Gospe od Krasna vezani su uz pobožnu priču. Prvi siguran trag susrećemo g. 1641., iako neki drže da je ondje već g. 1219. postojala crkva. Obnovljena je i proširena g. 1716., a neko vrijeme služila je i kao župna. Gospa Krasnarska, odjevena kao mladenka, okuplja velebitske gorštace, njihove susjede s mora i s druge strane Velebita, a u novije vrijeme i brojne ljubitelje prirode.

U bijegu pred Osmanlijama 1687. godine iz Rame franjevci u Sinj donose sliku Gospe od Milosti. Nakon čudesno izvojevane pobjede nad Turcima 15. kolovoza 1715. svetište doživljava procvat, a na spomen pobjede svake se godine igra *alka*. Sliku je 22. rujna 1716. nadbiskup Stjepan Cupilli okrunio zlatnom krunom,

skovanom od darova branitelja i puka, a pobožnost se otada širi pod imenom Gospe Sinjske. Prvu crkvu u Sinju dao je u 14. stoljeću sagraditi Ivan Nelipić. Više je puta rušena, pa franjevci 1699. godine grade novu, spaljenu 1715. i obnovljenu 1721. godine kad je u nju prenesena i Gospina slika. Preuređenjem godine 1975./76. crkva je dobila današnji izgled. Od davnina ondje se okuplja vjernički puk Južne Hrvatske i susjednih krajeva Bosne i Hercegovine.

Svetište Gospe Tekijske kraj Petrovaradina nastalo je nakon pobjede nad Osmanlijama za blagdan Gospe Snježne 1716. godine. Uvjeren u Gospinu pomoć, princ Eugen Savojski unio je sliku Gospe s Djetetom u džamijicu izgrađenu na temeljima nekadašnje kapele, kraj koje je bila "tekija" (arap. islamski samostan), po čemu je svetište i prozvano. Kapela je s vremenom povećavana, dok 1881. nije postala današnja, velika crkva. U nju Gospa okuplja hodočasničko mnoštvo koje pod njezinim okriljem moli i pjeva na hrvatskom, mađarskom, slovačkom, ukrajinskom i njemačkom, a bogoslužje se održava i na rimskom i na istočnom obredu.

Pred navalom kalvina, iz Laškoga u Aljmaš godine 1704. stiže Gospin kip. Za nj 1708. započinju graditi crkvu, posvećenu 1715. Zapalila se 1847. godine, pa godinu poslije Aljmašani grade novu, koju su 1991. srušili srpski odmetnici. Mjesto nje je 2004. sagrađena današnja crkva, a kip Gospe s Djetetom, dar biskupa J. J. Strossmayera iz 1857. godine, pronađen je pod ruševinama stare crkve te je popravljen i vraćen. Ivan Pavao II. okrunio ga je zlatnom krunom 7. lipnja 2003. u Osijeku. Brojne je rane vidala i još uvijek liječi na dušama brojnih hodočasnika aljmaška Majka od Utočišta.

Nakon ukazanja Đuki Amruševiću 1865. godine i izbijanja izvora na putu, u Ilači nastaje svetište Gospe Ilačke, "Gospina vodica". Dolaze hodočasnici, a na izvoru ozdravljaju bolesnici. Nakon što je proveden postupak i utvrđena istinitost ukazanja i ozdravljenja koja su se dogodila, napravljen je bunarić za skupljanje vode. Biskup J. J. Strossmayer 17. srpnja 1867. udovoljio je puku i kraj izvora stavio Gospin kip, gdje je kasnije sagrađena i kapelica. Budući da je bila mala, g. 1867. podignuta je nova, koja je uništena za Domovinskoga rata zajedno s Gospinom slikom i nakon toga obnovljena.

Širokobriješko Gospino svetište vuče korijene iz 1599. godine, iz poznate župe Blato. Zbog osmanlijske vladavine i drugih nedaća, crkva stoljećima nije mogla biti obnovljena, pa su temelji novoj na Širokom Brijegu postavljeni 23. srpnja 1846.

Budući da je bila malena, srušena je i 1905. godine započeta je gradnja nove. Trobrodna ljepotica s kipom Uznesene iz 19. stoljeću pod svojim svodom skriva arhiv milosti koje Bog po njezinu zagovoru dijeli na tom mjestu.

Pod utjecajem širenja štovanja Gospe Lurdske, 1908. godine splitski biskup Juraj Carić (+1921.) daje urediti svetište Gospe Lurdske u Vepricu, kotlinici na podnožju biokovskih obronaka kraj Makarske, koje sve više okuplja namjernike, osobito tijekom ljetnih mjeseci.

Čudesne pojave u hercegovačkoj župi Međugorje od 24. lipnja 1981. privlače pozornost cijeloga svijeta, a o tome se još uvijek čeka pravorijek crkvenih vlasti. Štovanje Majke Gospodinove okuplja ondje hodočasnike i znatiželjnike iz svih naroda i krajeva, a njihov broj, čini se, nadmašuje onaj u svjetskim svetištima Lurdu i Fatimi. Svjetlo vjere iz Međugorja dopire do najudaljenijih krajeva kugle zemaljske, ljude približava Bogu i stvara molitvene skupine i različite pokrete međugorskoga nadahnuća.

Na zagrebačkom Jarunu krajem 1995. podiže se najmlađe Gospino svetište u Hrvata, i to pod imenom *Sveta Mati Slobode*, koje dobiva po zazivu iz *Trsatskih litanija*. Izraslo je u znak zahvalnosti Majci Gospodinovoj za njezin zagovor i pomoć u obrani slobode i neovisnosti tek ponovno rođene hrvatske domovine. U njemu su ispisana imena svih poginulih za njezinu slobodu, a spomen je svim poginulim braniteljima i svjedočanstvo neugasive ljubavi između Majke Gospodinove i hrvatskoga naroda do najnovijega doba.

Hrvatska marijanska svetišta veoma su brojna. Naveli smo tek ona najistaknutija. I najmanja hrvatska područja imaju svoja manja ili veća marijanska svetišta. Ona su bila čuvari i svjetionici vjere, ognjišta na kojima su Hrvati grijali svoju vjeru, jačali nadu i snažili ljubav, osobito u doba stradanja pred nasrtajima osvajača. Katolička vjera ostala je oko njih življa. Vjernici su rado dolazili u njih, a u tome ustrajavaju i danas. U njima nalaze zalag za bolju i sretniju budućnost, i snagu potrebnu da mogu izdržati na životnom putu.

VI. MARIJA – DUŠA DUŠE HRVATSKE

Budući da je Isusa uvela u ljudsku povijest, Majku Gospodinovu Crkva ne prestaje veličati zbog njezine suradnje u djelu spasenja, a tolikim je njezinim članovima bila i još uvijek ostaje vrelo nadahnuća za stvaranje: uzvišene misli izriču o njoj brojni bogoslovci, njoj u čast slažu stihove toliki pjesnici, najmilozvučnije skladbe skladaju glazbenici, na umjetnički način ovjekovjećuju njezin sveti lik likovni umjetnici različitih smjerova...

1. Marija u raspravama hrvatskih bogoslovaca

Prva bogoslovna pitanja sve do najnovijega doba i među Hrvatima su obrađivana na latinskom jeziku, pa na hrvatskom nemamo nekih važnijih marioloških prouka. Prvi koji piše rasprave o Gospi je fra Toma Illyricus (+1528/9.), koji nam je ostavio prouku o bezgrešnom začeću i 25 govora u kojima brani tu Marijinu povlasticu. Fra Juraj Dragišić (+1520.) proučava Marijino uznesenje, uzvišenost i dostojanstvo, divote i suotkupiteljsku ulogu.

Prvi je među hrvatskim mariolozima koji zaslužuje posebnu pozornost isusovac Lovro Grizogon (+1650.). Na više od 3000 stranica on je objavio djelo *Mundus Marianus (Marijin svijet)* i, po njegovu opsegu, postao najveći hrvatski mariolog. Njegovo djelo zapravo je enciklopedija tadašnje mariologije.

Među mariolozima 17. stoljeća ističe se fra Mate Frće, poznatiji kao latinizirani Ferchius (+1669.), pisac brojnih djela i jedan od najpoznatijih obnovitelja skotističke škole u svoje doba.

U Zagrebu 1899. godine izlazi *Mariologija, tj. nauk katoličke Crkve o bl. Djevici Mariji Materi Božjoj* Ivana Bujanovića (+1927.), prva stručna skolastička mariologija na hrvatskom jeziku, jedina hrvatska sustavna i tiskom objavljena mariologija.

Među mariolozima 20. stoljeća istaknuto mjesto zauzima i Stjepan Bakšić (+1963.), koji piše vrijedne prouke o Gospi i niz manjih članaka, a omiljena tema bila mu je Marijino posredništvo. Fra Karlo Balić (+1977.), u svijetu poznati marilog, započinje svoja istraživanja u Hrvatskoj i nastavlja u Rimu, gdje osniva i Papinsku međunarodnu marijansku akademiju (1959.).

U novije doba mariološkim proukama ističe se fra Tomislav Janko Šagi Bunić (+2000.), koji u svojim propovijedima sustavno obrađuje mariologiju (*Veliki Znak*, Zagreb, 1952., i *Golubica mira*, Zagreb, 1956.).

2. Marija u hrvatskom pjesništvu

Književnost na hrvatskom tlu niče u religioznom ozračju, u kojem se razvija i raste sve do naših dana. Vjera, vjerski život i običaji, kao pobožnost prema Majci Gospodinovoj, česte su teme hrvatske pisane riječi. Najprije na latinskom, a onda na hrvatskom jeziku.

Od oca hrvatske umjetničke književnosti Marka Marulića (+1524.) do suvremenih hrvatskih pjesnika, malo koji da se nije okušao u marijanskoj tematici. Prvu zbirku pjesama na hrvatskom tlu, *Elegiarum et carminum libri tres* (Venecija, 1477.), objavio je Juraj Šižgorić (+1509.), a u njoj je i jedna Gospi posvećena pjesma.

Prve hrvatske pjesme slobodniji su prijevodi latinskih pjesama nabožnih sadržaja. Najstarija pohvala Gospi na hrvatskom jeziku zapisana je glagoljskim pismom u *Bečkom odlomku* (13. st.), a stara pohvalnica Gospi, poznata *Šibenska molitva*, jedan je od najstarijih hrvatskih sačuvanih književnih spomenika, a pisan je latinicom prema starom latinskom izvorniku iz Šibenika iz 14. stoljeća, po čemu je i prozvana.

Pjesnička pozornost srednjega vijeka usredotočuje se na Gospinu bol, tjelesnu i duševnu, pa nastaju tzv. "plačevi". Najstariji hrvatski zapisan "plač" nalazi se u *Picićevoj pjesmarici* (1471.), a prvi ga je 1616. godine preradio fra Matija Divković (+1631.). S krajem 19. stoljeća marijanskih pjesnika sve je više. Zahvaljujući Katoličkom pokretu, koji brani tradicionalne vrjednote, od početka 20. stoljeća do II. svjetskog rata marijansko pjesništvo doživljava svoj pravi sjaj. Najčešća su mu tema Gospini likovi u pojedinim hrvatskim svetištima.

Majka Gospodinova uvijek je za pjesnike već sama po sebi dovoljan izvor nadahnuća. Mnogi pjesnici obraćaju joj se pisanom riječju, molitvom i zahvalom, divljenjem i pohvalom, ili pak kajanjem za svoju grešnu i nemarnu prošlost. U njoj prepoznaju majku i zaštitnicu, tješiteljicu i zagovornicu. Takvih pjesama je najviše, a svaka je na svoj način posebna, jer svaki pjesnik u svojoj pjesmi ostavlja izraz svoje duše. Na prvom mjestu spomenimo posvetnicu *Zdravo Djevo*, koja u doba kad se

Lijepa naša nije smjela pjevati postaje nacionalna vjerska himna pjevana za svih većih okupljanja hrvatskih katolika u domovini i u tuđini, a spjevao ju je 1904. godine isusovac Petar Perica (1944.).

Pučko pjesništvo

Širenju Gospine slave među Hrvatima doprinosi i pučko pjesništvo. Hrvatska marijanska pjesma zapravo i nastaje iz pučke tradicije i pučke pobožnosti. Po uzoru na umjetničke pjesme svojih učitelja puk i sam stvara pjesme, a prema crkvenim molitvama slaže ih u kiticama. U njihovu širenju i ukorjenjivanju među pukom veliku su ulogu odigrale pučke pjesmarice, osobito tijekom 19. i 20. stoljeća. One su glavno štivo širokih pučkih slojeva, sve do II. svjetskog rata, a u njima ima dosta i marijanskih pjesama. Promicale su vjersku tematiku i u puku podržavale nabožnu osjećajnost te jačale svijest o duhovnoj strani njegova života.

Tijekom 19. i 20. stoljeća puk rado prihvaća starije franjevačke pisce, ponavlja njihove pjesme, usvaja ih i prepjêva te tako stvara pobožne pjesmice koje nazivaju i molitvicama. To su svagdanje vjerničke prošnje, hodočasnički zazivi i vapaji u potrebama.

Štovanje Gospe posebno je izraženo u narodnim pjesmama. Slaveći Gospin život i njezine odlike, hrvatski kršćanski pjevač biranim izrazima prikazuje njezin lik, od bezgrešnog začeca preko rođenja, njezina imena, djetinjstva, ljepote, Isusova začeca, pohođenja Elizabeti, Isusova rođenja i prikazanja u Hramu, do kraljice i majke, djeliteljice i posrednice duhovnih dobara.

U najnovije doba Majka Gospodinova nalazi mjesto i u popularnim melodijama. Neke od njih vrlo uspješno suvremenom čovjeku u Mariji dočaravaju lik Božje i ljudske Majke.

Marijanska tematika je neiscrpna. Pjesnike često nadahnjuju Marijini blagdani, vjerske istine i otajstva, Križ i Kalvarija, majčinska ljubav i skrb za sve koji trpe, Marijini mjeseci svibanj i listopad i dr. Te teme ponekad se međusobno isprepleću, a Mariji brojni pjesnici pristupaju kao biću koje nadahnjuje, koje zrači vjerom i toplinom, kao idealu koji je nemoguće izreći. Pjesnik u njoj prepoznaje tako drag i produhovljen lik zaštitnice, tješiteljice, zagovornice, lik majke ovijen ljubavlju i nježnošću koja nadilazi krhko i prolazno. Sve to pokazuje da je Majka Isusova duboko urezana u srce i dušu hrvatskoga čovjeka, koji je u njoj uvijek gledao putokaz

prema sretnijoj budućnosti. U hrvatskoj pjesmi ona je u pravom smislu riječi "Duša duše hrvatske".

3. Marija u hrvatskoj likovnoj umjetnosti

Hrvatski likovni umjetnici u Majci Gospodinovoj oduvijek nalaze svoja nadahnuća. Oni prate kretanja u Europi, slikaju, klešu i stvaraju svoj likovni izraz, počevši od najstarijega poznatog Gospina lika u hrvatskoj umjetnosti u Biskupiji (11. st.), preko njezinih likova na reljefima zadarskih crkava sv. Nediljice i sv. Lovre (11. st.).

U 13. stoljeću štovanje Gospe cvate, a domaći majstori stvaraju prvorazredna umjetnička djela. Vratnice splitske prvostolnice Andrije Buvine (1214.), jedinstven su spomenik romaničkoga rezbarstva u plitkom reljefu s prizorima Navještenja i Isusova rođenja. Njima je uz bok i luneta zapadnoga kamenog portala (1240.) majstora Radovana na trogirskoj stolnici s prikazom Isusova rođenja u reljefu.

Tijekom 13., a još više u 14. stoljeću na hrvatskom Jugu nastaju brojne Gospine slike na drvu. Radili su ih domaći majstori ili grčki umjetnici koji su pobjegli na Zapad. Najstarije su dubrovačka *Gospa s Djetetom*, *Hvarska Bogorodica* i poznata zadarska *Bogorodica benediktinki*.

Najuvrženiji je motiv među majstorima kista u 14. stoljeću *Bogorodica s Djetetom*. Usred višedijelnih slika (poliptiha) naslikana je s Djetetom na prijestolju. Tijekom 15. i 16. stoljeću Gospa je predstavljena sad kao dojlja, a sad kao klanjateljica koja stoji, sjedi ili kleči. U Djetetovoj ruci je cvijet, jabuka, ptica. Gospa je zaštitnica, učiteljica, voditeljica ili nježna i razigrana majka. Takve tipove radi Blaž Jurjev Trogiraniin (+1450.), a slične Nikola Vladanov (+1466.) i Juraj Čulinović (+1504.) u Šibeniku te Dujam Vušković (+1461.) u Splitu.

Slikari novoga stila rade u Dubrovniku i u Kotoru – Matej Junčić (+1454.) i Lovre Dobričević Marinov (+1478.), Nikola Božidarević (+1517.) i Mihajlo Hamzić (+1518.).

Jedan od najvećih hrvatskih umjetnika svoga vremena, Trogiraniin Ivan Duknović (oko +1514.), radi uglavnom u tuđini, a njegov reljef Gospe s Djetetom resi grob Ivana Pavla II. u kripti vatikanske bazilike. Ako ijedan kipar toga doba kleše

jasne likove Gospe s Djetetom, to je Franjo Laurana (+1502.) iz Vrane, koji radi po Italiji i Francuskoj. Slično kleše i Nikola Firentinac (+1505.) sa svojim suradnicima.

Krajem 14. i početkom 15. stoljeća pojavljuje se motiv Gospe Žalosne. Osim toga, u Mariji puk rado vidi zaštitnicu, pa je prikazuju s plaštem. Marijinu liku tijekom 16. stoljeću dodaju svece i ljiljane, a javljaju se i motivi Gospe od Krunice. Iako osmanlijski nasrtaji ometaju normalan život, hrvatski čovjek naručuje majstorske slike i kipove. Gotički Gospini kipovi iz toga doba rese i marijanska svetišta u Ninu, Loboru i Mariji Bistrici. Sitnoslikarijama Vinodolčanina Julija Klovića (+1578.), najvećeg majstora ukrašavanja starih rukopisnih knjiga, divi se čitav svijet, osobito njegovu *Gospinu časoslovu*.

Barokni Gospini likovi (17. i 18. st.) i danas rese brojne crkve. Po sjevernohrvatskim krajevima uglavnom se u to doba rade oltarne slike, najčešće s motivima Uznesenja, Gospe Karmelske i Gospe od Ružarija. Nesigurnost pred Osmanlijama potiče na gradnju oltarâ Gospe Žalosne, Srca Marijina i Marije Pomoćnice. Što je pobjeda Osmanlija bliža, slika Gospe Pobjednice kao motiv je češća: Bezgrešna, Kraljica, Uznesena, Okrunjena... U to doba blistaju dvojica vrsnih majstora: pavlin Ivan Ranger (+1753.) oslikava Gospine crkve u Remetama, Belcu, Lepoglavi..., a Peraštanin Tripo Kokolja (+1713.) crkvu Gospe od Škrpjela kraj Perasta.

Crkvene umjetničke potrebe kao da su zadovoljene, pa je u 19. i 20. stoljeću nastao predah. Iznimka je Ferdo Quiquerez (+1893.) sa slikama u nadsvođenu trijemu bistričkoga svetišta. U doba bezbožnoga komunizma brojni umjetnici pobjegli su od crkve, ali toliki među njima ne i od religiozne tematike. Kiparskim radovima ističu se Ivo Kerdić (+1953.), Mila Wood (+1968.), Đuro Škarpa, Frano Kršinić (+1982.), Josip Marinović, Kruno Bošnjak, Ante Starčević (+2008.), Josip Poljan, Marija Ujević, Stipe Sikirica, Kuzma Kovačić, Vlado Radas... Poprsjima Gospe hrvatsko kiparstvo obogaćuje najveći hrvatski, ali i svjetski poznati umjetnik Ivan Meštrović (+1962.) i Gospine likove u drvu, kamenu i bronci ostavlja u Zagrebu, Splitu, Biskupiji, Vatikanu...

U slikama Aleksandra (+1888.) i Ljudevita (+1908.) Seitza, Celestina Medovića (+1920.), Izidora Kršnjavoga (+1927.), Bele Čikoša Sesije (+1931.), Vlahe Bukovca (+1922.), Ljube Babića (+1974.), Joze Kljakovića (+1969.), Gabrijela Jurkića (+1974.), Zlatka Šulentića (+1971.), Ive Dulčića (+1975.), Ambroza Testena

(+1984.), Josipa Resteka (+1987.), Brune Bulića (+1991.), Slavka Šohaja, Rudija Labaša, Josipa Bifela, Branimira Dorotića i Josipa Botterija Dinija Majka Isusova zauzima istaknuto mjesto.

Svi ti likovi Majke Gospodinove ostaju kao svjedočanstvo da je Gospa uvijek zanosila umjetničke duše i da je Crkva u Hrvata za svoje potrebe naručivala umjetnička djela s marijanskim motivima te njima resila svoje crkve. Tako je pomagala narodu Božjem da preko vidljivoga uzmogne svoj duh vinuti do nevidljivih stvarnosti Božjega spasenja.

4. Marija u hrvatskoj glazbi

Hrvatski glazbenici Gospi u čast skladaju različite mise, večernje, himne, zborne pjesme, recitale, oratorije i kantate. Najčešće posežu za bogoslužnim marijanskim tekstovima, pa je taj vid marijanske glazbe pravo bogatstvo po broju i vrsti stvorenih skladbi. A koliko je duša hrvatskoga čovjeka marijanska najbolje se može vidjeti po sadržaju, broju i rasprostranjenosti hrvatskih pučkih popijevki.

Prema zbirkama skladbi

Prve marijanske skladbe zabilježene su krajem 10. stoljeću u šibenskom kodeksu *Liber sequentiarum*. U početku su zasnivane na koralnoj glazbi, a od 14. stoljeća susrećemo tragove *narodnih napjeva*. Iz 15. stoljeća sačuvan je u Starigradu na Hvaru najstariji notni zapis crkvene popijevke s tekstom na hrvatskom jeziku: dvoglasna skladba *Evo je prišal* koja se pjevala za blagdan Velike Gospe.

Fra Ivan Marko Lukačić (+1648.) skladao je brojne marijanske motete. U zbirci *Sacrae cantiones* (Mleci, 1620.) objavljeno je njegovih 27 latinskih moteta ili duhovnih koncerata, od jednoglasnih do peteroglasnih, a među njima je i šest umjetnički vrijednih marijanskih skladbi. To su *prvi sačuvani radovi* stare glazbene baštine i vrhunska dostignuća hrvatskoga skladateljstva koji se i danas često izvode.

Nakon Lukačićevih, marijanske skladbe ulaze u pjesmarice ili zbirke pjesama. Atanazije Jurjević Georgiceo ili Grgičević (+1640/50.), u pjesmarici *Pisni za naypoglavitiye, naysvetiye i nayveselye dni svega godischia sloxene* (Beč, 1635.), od 12 nabožnih napjeva objavljuje 5 marijanskih popijevki. To je najstarija tiskana pjesmarica na hrvatskom jeziku s notama i prva u Hrvata s naznačenom orguljskom

pratnjom. Nakon nje, crkvene pjesmarice s napjevima redovita su pojava. Prva opsežnija je rukopisna *Pavlinska pjesmarica* (Bratislava, 1644.), poznata i kao *Pavlinski zbornik*, s 18 marijanskih popijevki. Slijedi je mnogo potpunija i poznatija *Cithara octochorda* (Beč, 1701.), najdragocjeniji glazbeni spomenik iz razdoblja od 16. do 18. stoljeća na hrvatskom Sjeveru.

Četvrtinu svoga vokalnoga skladateljskog djela Vinko Jelić (+1636.) posvećuje marijanskoj tematici, a višeglasne skladbe Gospi sklada i Julije Bajamonti (+1800.). Njih kao da nadmašuje fra Petar Knežević (+1768.), koji piše, prepisuje i sklada, najviše marijanske pjesme. Od njih je najpopularnija *Veseli se Majko Božja*, a slično i *Muka Gospodina našega Isukarsta i Plač Matere njegove* (Mleci, 1753.), koju pjeva i uglazbljuje u obliku pučkoga oratorija.

Novije doba

Vrijednije marijanske skladbe od brojnih glazbenika preporodnoga razdoblja (19. st.) ostavljaju Juraj Karlo Wiesner Morgenstern (+1855.), Josip Juratović (+1872.), Ferdo (Wiesner) Livadić (+1878.), fra Sebastijan Franković (+1864.) i Franjo Pokorni (+1859.). Među franjevcima 19. stoljeća najveći glazbeni trag ostavlja fra Fortunat Pintarić (+1867.), koji priređuje molitvenik i pjesmaricu *Knjiga bogoljubnosti karstjanske* (Beč, 1849.) s 10 marijanskih popijevki te sastavlja kantual *Crkvena lira* (468 stranica) sa 62 marijanske popijevke. Fra Marijan Jaić (+1858.) sastavlja, skuplja i objavljuje *Napivi bogoljubnih crkvenih pisama* (Budim, 1850.) s 23 marijanske popijevke. Njegov *Vinac bogoljubnih pisamah* (Budim, 1827.) gotovo je cijelo stoljeće osnovni liturgijski priručnik na hrvatskom Sjeveru. Svojim marijanskim skladbama ističe se i slično čini i Pavao Štoos (+1862.).

Među hrvatskim skladateljima novijega doba ističu se Đuro Eisenhuth (+1891.) i Josip Raffaelli (+1843.). Od šezdesetak duhovnih skladbi Riječanina Ivana pl. Zajca (+1914.), najistaknutijega hrvatskoga glazbenika na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, više je od polovice skladbi s Gospinom tematikom. U njegovo doba na razvoj crkvene glazbe među Hrvatima utječe *Cecilijanski pokret* koji obnavlja katoličku crkvenu popijevku. Jedan je od njegovih plodova *Hrvatski crkveni kantual* (1934.) s 30 marijanskih popijevki, a nakon njega tiskano je mnoštvo crkvenih pjesmarica, u kojima ima i marijanskih pjesama. Zajca slijedi Božidar Širola (+1956.), Matko Brajša-Rašanin (+1935.), Vilko Novak (+1918.), Josip Hatze (+1959.), Franjo

Dugan (+1948.), Josip Štolcer-Slavenski (+1955.) i dr. Gotovo svakoga od njih privlačio je tekst *Ave Maria*, a onda i njegove parafraze te duhovni marijanski stihovi.

Među marijanskim glazbenicima posebno mjesto zauzima fra Bernardin Sokol (+1944.), koji Gospi sklada brojne pjesme, antifone i litanije. Bezbožni komunistički duh osiromašio je nakon njega stvaralaštvo na području duhovne glazbe. Usprkos tome, vrijedne marijanske skladbe stvaraju fra Kamilo Kolb (+1965.), fra Anselmo Canjuga (+1952.), Matija Ivšić (+1963.), s. Marija Tarzicija Fosić (+1958.), s. Lujza Kozinović (+1975.), Josip Vrhovski (+1901.), Josip Andrić (+1967.), Franjo Lučić (+1972.), Ivo Parać (+1954.), Ivan Ocvirk (+1950.), Krsto Odak (+1965.), Miroslav Magdalenić (+1969.), Jakov Gotovac (+1982.), Stjepan Preprek (+1982.), Boris Papandopulo (+1991.) i dr. Među njima najviše se ističe Albe Vidaković (+1964.) s brojnim marijanskim djelima i obljubljenim marijanskim popijevkama. Poslije Drugoga vatikanskog sabora zapažena marijanska djela stvaraju Anđelko Klobučar, fra Anđelko Milanović (+1990.), Mato Leščan (+1991.), fra Ivo Peran (+2004.) i dr.

U naše doba Gospi i o Gospi pjevaju i zabavni pjevači: Maja Blagdan, Meri Cetinić, Arsen Dedić, Doris Dragović, Tereza Kesovija, Josipa Lisac, Jasna Zlokić, Željka Marinović... Od 2003. godine u Molvama se održava godišnji festival marijanskih pjesama *Marijafest*, a u više župa slični koncerti. Majka Gospodinova imat će uvijek svojih štovatelja koji će je i glazbom slaviti, a ta će glazba pozornost brojnih duša svraćati prema njoj.

4. Marija u hrvatskim pučkim običajima

Majka Gospodinova srasla je s bićem hrvatskoga čovjeka. On za nju nalazi mjesta gotovo na svakom koraku i u svakom trenutku, ali ima među Hrvatima i onoga čega nema u drugih naroda.

Već prije nego Hrvatska postaje kraljevinom, Gospino ime nazočno je u datiranju najstarijih hrvatskih povelja i pravnih isprava, u darovnicama, ugovorima, potvrđama. Godine se broje otkako je Krist "od svete Djevice poprimio tijelo" (Gornji Muć, 888. g.) ili otkako je "Krist uzeo sveto tijelo od Djevice" (Mutimirova povelja, 28. rujna 892.).

Hrvatski katolici rado slave Gospine *blagdane*, posebno Veliku i Malu Gospu. Oko tih slavlja cvatu sajmovi i igre, umjetničko stvaranje, pjesništvo, slikarstvo,

kiparstvo i arhitektura. Crkva u Hrvata slavi i *zavjetne Gospine blagdane*: od 1976. godine u nedjelju po blagdanu Male Gospe slavi se blagdan *Gospe Velikoga hrvatskoga krsnog zavjeta*, od 1979. na Duhovski ponedjeljak blagdan *Marije, Majke Crkve*, a od 1987. godine slavi se *Majka Božja Bistrička* 13. srpnja. Splitska konkatedrala 23. siječnja slavi blagdan *Ranjene Gospe*. Uz to, gotovo svaka župa ima koji Gospin blagdan. U nekim krajevima štovanje Gospe uklopljeno je u božićne zornice i ostale bogoslužne obrede.

Marijino *ime* u različitim inačicama jedno je od najčešćih imena u hrvatskom narodu, a nose ga ne samo *osobe*, nego i *naselja*. Imena svojoj djeci daju i po pojedinim *otajstvima* ili *dogadajima* iz Marijina života, a u svom *pozdravu* Hrvati uz riječ "Isus" dodaju "i Marija".

Brojni hrvatski katolici *hodočaste* Majci Gospodinovoj u obližnja svetišta. U prigodi većih marijanskih blagdana Gospin lik izlaže se u crkvama, a vjernici obilaze oko njega, tih dana čak i na golim koljenima uz tihi šapat molitve. Za Gospine glavne blagdane u župi se upriličuju i *procesije* uz pjevanje litanija i marijanskih pjesama, a za večernjih procesija pale se voštanice. U primorskim mjestima za veća proštenja upriličuju se prijevozi Gospina lika barkama u procesiji. Za glavnije blagdane vjernici se pripravljaју *devetnicama* i *trodnevnica*ma, što češće koriste i za duhovne obnove.

Subota je u puku uvriježena kao Gospin dan. Često se posti i obavlja pobožnost *prvih subota*, a još više *svibanjska* i *listopadska pobožnost*.

Hrvatski katolici rado se okupljaju u različite marijanske *udruge*, nose Gospine medaljice i škapulare i učlanjuju se u marijanske bratovštine.

Kraj križa je često po vjerničkim stanovima i Gospina *slika*, a u nekim krajevima zaručnice je donose i postavljaju ponad uzglavlja bračne postelje. Ona je po zidovima na kalendarima i u brojnim lisnicama, osobito na kalendarićima. Na *naljepnicama* i u *magnetnim okvirićima* često se nalazi i u automobilima.

Polazeći u tuđinu, hrvatski katolici često svraćaju u obližnja Gospina svetišta, u njima pristupaju sakramentima i preporučuju se za sretan put i povratak. Ploveći kraj marijanskih svetišta *brodari* često Gospu pozdrave sirenom, spuštanjem zastave ili pucnjem, na što čuvari svetišta uzvraćaju zvonjenjem.

Marijanski motivi prožimlju brojne pučke *legende* i *priče*, a tako i uspavanke, ladarske popijevke i ostale narodne pjesme. Gospino kolo *horo*, korčulanska *moreška*

i sinjska *alka* spomen su na pobjedu nad Osmanlijama, koju pripisuju Gospinoj pomoći.

U nekim crkvama *odijevaju* se Gospini kipovi u posebne haljine, a presvlače ih gotovo isključivo djevojke u znak poštovanja prema Gospinu djevičanstvu.

Gospin plač pjeva se ne samo u crkvama i procesijama Velikoga petka nego i po kućama, a u nekim mjestima i tijekom cijele korizme.

Marijansko *nazivlje* proteže se i na bogoslovlje, i na bogoslužje, i na običaje, i na folklor, i na umjetnička književna djela, i na prezimena i nadimke, biljno nazivlje (osobito cvijeće) i dr.

Moljenje *krunice* ukorjenjuje se u hrvatske obitelji i postaje na neki način njihov sastavni dio, a po brojnim crkvama odjekuje kao priprava na misno slavlje. Prije televizije i radija, a pogotovo dok nije bilo električne rasvjete, molitva krunice bila je jedina "razonoda" katoličkih obitelji. Mole je kraj odra svojih pokojnika i u sprovodnim povorkama, a u nekim krajevima i u obitelji kroz tjedan nakon ukopa. Aktivna je i udruga *Vječne krunice*, a dosta je raširena i *Živa krunica*.

Krunica je često na počasnom mjestu u stanu, uglavnom kraj križa. Visi u brojnim automobilima kraj vozača. Mladi nose njezinu desetnicu kao narukvicu ili prsten. Može se naći po torbicama i džepovima tolikih, osobito u rukama majki i baka, ne samo u kući i u crkvi, nego i na putu do crkve, njive, blaga... S njome su se oko vrata hrvatski branitelji 1991. digli u obranu slobode i domovine. Pokojnicima na odru ruke oviju krunicom, da im Marija i na taj način bude bliza dok ne dođu pred lice Gospodnje.

ZAGLAVAK

Majka Gospodinova srasla je sa sudbinom hrvatskoga naroda. Po crkvama njegove obale, razasutih otoka, padina brežuljaka i prostrane ravnice, prisutne su njezine svete prilike u kojima prepoznaje Majku Bogočovjekovu, koja ga nikada nije napustila kroz četrnaestostoljetnu burnu povijest. Susjedni narodi rušili su njegovu baštinu, otimali zemlju, zarobljavali puk, ali mu nisu uništili čast, dostojanstvo i poštenje. Mnogi su ga varali i tlačili, željeli mu uništiti vjeru, jezik, narodnu svijest i sve što je hrvatsko i kršćansko, ali se narod nije dao smesti. Dizao je svoje oči prema Majci Gospodinovoj koja je bdjela nad njim, zakrilila ga svojom zagovorom, čuvala od krivovjerja, ulijevala mu snagu da izdrži pred novovjekom kugom ateizma i

bezbožnoga komunizma. Pomagala mu je prebroditi sve krize i kušnje jer se po njegovim obiteljima molila krunica, nosile se medaljice i škapulari, činili se zavjeti.

Bez Gospe i njezinih svetišta, orijentira i smisla, bez molitve i hodočašća, hrvatski katolici ne bi prebrodili poteškoće prošlosti. Majka Gospodinova bila im je i ostala znak pouzdane nade i utjeha na putu, "početak boljega svijeta".

I danas ih čuva i štiti, pruža im ruku pomoćnicu, a oni je vole i poštuju.

Napomena - gornjoj građi se dodaje još dodatna građa iz udžbenika:

- Vjeronaučni udžbenik za drugi razred srednje škole, *Odvažni svjedoci*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2004., str. 49.-56.

- Udžbenik katoličkog vjeronauka za 4. razred srednjih škola, *Svjetlom vjere.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., str. 177-179.

